
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Jun. 10. 362 (1)

DE FOELICI

ET INFOELICI REPVB-
LICA, AD SENATVM
BRVGENSEM.

Authore Francisco Goethalsio Brugensi
Iurisconsulto, & in eodem Se-
natu aduocato.

L O V A N I I .

Apud Ioannem Bogardum, Sub Biblijs
Aureis. Anno 1567.

Cum Gratia & Priuilegio Regia Maiest.

Nihil hic liber quod suspectum sit continet,
quare citra fidei aut religionis iacturam ex-
cudi poterit.

Ita attestor

Iacobus Pamelius

S. Theo. L.

FRANCISCI GOETHALSII
 GANDENSIS IN PVGNAM
 MINERVAE ET MERCVRII
 contententium & de palma car-
 men ad Lectorem.

*S*ilicium Christi sacra elemēta professo,
 Mercurij titulum & nomen memorare
 Minerua

(Quod grauiore litās Paulinus munere cauit)
 Scilicet imprimis, qua fabula fronte videtur,
 Appellatiuis sub vocibus edita prodit, (na,
 Ter magni Hermetis, tibi, pugnaq; grādis Athi
 Mæchanicis feruēs fremit artibus ipsa, sed ille
 Sermonis melior missu fora, lucraq; captat.
 Hoc tibi certamen agnatus. Ganda oriundus
 Nobile Franciscus, colli eucolus à bonitate,
 Candide largitur lector, nitide inspiciendum:
 Nū meritā Pallas temere arroget iclita palmā.
 Urbibus in varijs, alio qua more tenentur:
 Ciuibus, vna, suis surgit submixta secunde,
 Eiq; opera manuum census secat ara diurni,
 Dia quod insigni præscribit pagina iussu,
 Debeat alterius nihil ut sperare leuamen,
 Lata domi partis Sophia per munia rebus.
 Maneq; gratanter celeberrima tēpla salutās,
 Ante piam solito quam dextrā fasce fatiget.
 Altera, mercatus studiosa, negocia querit

A 2 Turbi-

Turbida, vecturas, sonitū strepitūq; forensem
 Vixq; micante die cupidi noctūq; tumultus,
 Insuper externa consortia commoda turba,
 Alta frequētantū densis per strata cateruis.
 Fæta dolis, fallens technis, falliq; dolosa
 Emporio fugiens, ac mercurialibus oris.
 Plus duce eo splendoris adest, luxus, simul auri,
 Delitiæq; epulis dapibusq; extensius ample.
 Nil morer, hac cūctis ipsissima causa malorū.
 Illa sed ingenij mage viribus vsa politi,
 Expedit indigenis quōdā ac aliunde profectis
 Sobria quæ dulcem componunt fercula vitam
 Quæ dominū atq; domū resoiet, famulūq; co-
 Insup in gremio respirat abūde quietis, (hortē.
 Litterulus studijsq; vacans solerter amœnis:
 Pallados exermis, clypeo non fulta, nec hasta,
 Sed fragili calamo mundum stabilire potētis.
 Tutius & proprijs cōtracta sub artibus audet
 Aspera in aduersi discrimina sistere casus:
 Quam si praesidijs submixta incerte alienis
 Ambigat, admissus sitne hostis habēd^o. an hos-
 Nulla cano digni praconia laude libelli, (pes.
 Res satis ipsa sonat, seseq; illustrat opella,
 Sanguine nō tangar, ne mutua poscere fingar,
 Nec sinat id, faciātue author. Modo vterq; p̄ca
 Cēsor ut human^o sumas, relegāsq; benign^o. (mur
 Atq; probes gemina munus geniale Minerua.

CLA-

CLARISSIMO,
INTEGRIMOQUE OR-
DINI SENATVS BRUGENSIS,

Franciscus Goethalsius in eodem

Senatu aduocatus

S. D.

Dosteaque diu multumq;
mente agitaueram debe-
remne præsens opusculum
in lucem edere, dehortaba-
tur me difficultas materiæ
tam arduæ & inusitatæ,
ideoque fatius esse duxi, vt quod mihi soli
pepereram, supprimerem, ne publico exami-
ni subijceretur. Contra suadebat ratio æden-
dum esse, & quia difficillimum est omnibus
placere, si quibusdam bonis minus placeret,
apud eosdem, saltem propter operis utilita-
tem & difficultatem, iustam veniam autho-
rem meriturum. Difficile enim in ius com-
mentari, quæ ab alijs inuenta sunt augere,
scripta aliorum in aliam linguam aut cõpen-
dium transferre & redigere, sed his longè
difficilius noua scribere & à nemine antea
tractata, qualis est nostra materia. Demum
accessit his rationibus quod mirari quosdam

A 3 intel-

E P I S T O L A

intelligebā, cur cum homo politicus essem, tam raro in foro, cœtu hominum, aut alijs locis publicis versarer, quibus ne μισάνθρωπος viderer, volui aliquatenus satisfacere & demonstrare non me sedere desidem domi, sed cum per aduocationes licet, consulere societati publicæ & posteritati, ex innato mihi in patriam amore, & benevolentia in vestram Rempublicam. Vnde inter alias nostras lucubratiunculas tum in iurē, tum in quibusdā vulgò ignotis artibus (ē quibus nonnullas si æderentur, absit verbo arrogātia, scio ob raritatem & rei veritatem plerisque admirationi futuras) relictis alijs, successiuis horis, quantum per frequentes aduocationū occupationes licuit, aggressus potius hanc materiam: disponere suo loco, amplificare & ornare pro viribus cœpi. Quam quidem lucubratiunculam ita utcunque elaboratam, statui nemini potius inscribēdam ac dicendam quam amplissimō vestro ordini, partim vt singulare animi mei in vestrā celsitudinem necnon vestram Rempublicam studium, & gratitudinem acceptorum beneficiorū significatione aliqua testarer, partim quod titulus ipse operis & subiecta materia (quæ sunt de felici & infœlici Republica) suadebant

bant

DEDICATORIA.

bant legum administratoribus & regendæ
Reipublicæ præfectis eiusdemque conserua-
toribus hoc opusculum consecrandum esse.
Sperans eo magis vos permissuros adiuncta
dedicatione vestræ amplitudini hoc in pub-
licū prodire, quod post has primitias, si gra-
to animo excipiantur, opera quædam maio-
ra apud me nunc nata, nondum incudi red-
dita, proxima fœtura licentius æderem, tum
etiam vt sempiternū quoddā extaret vestræ
istius in ciues φιλομούσους καὶ φιλοπολίτας
beneuolentiæ & benignitatis symbolum, vt
posterī agnoscant Senatū rerum for-
titer & præclare gestarum lau-
di & splendori, amorem
quoq; in literas ma-
ximè rarum ad-
iunxisse.

Datum die 27. Augusti. An. 1566.

LECTORI DE OPE-
RIS UTILITATE.

*Visquis es, sincere Lector,
 qui presens hoc opusculum
 dignaberis lectione, putauit
 te admonendum, hinc con-
 stitui posse felicem Rem-
 publicam, qualem Plato, qua-
 lem Lycurgus, qualem philosophi descripserunt
 & optanere. Deinde hoc te utilitatis consecu-
 turum, quod omnium ferè, quae apud Platonem,
 praesertim in libris de republica & legibus,
 nec non multis locis in iure humano pariter
 & diuino, obscurè continentur, rationes facile
 intelliges, perceptis principijs & demonstra-
 tionibus hoc opusculo comprehensis, quas si di-
 uersi scriptores nescio ignorantia an inuidia
 ducti, posteris ita aperte reliquissent, multa
 paterent quae nunc multos latent; siquidem
 habita & intellecta regula quae infinita in
 uno continet, intelligitur quicquid eiusdem
 materiae usquam sparsum est. Certè hoc sentio
 cur iurisprudètia, praeter ceteris, artibus tam sit
 obscura in causa esse praecipue, quod Iurisperi-
 ti eam confuse et sine methodo tractarint nec
 in artem redegerint, nam vel ex allegationi-
 bus huic operi insertis, colligi potest Iuriscon-
 sultos*

LECTORI

A A

sultos

sultos & Imperatores sua responsa et constitutiones fundasse in principijs quibusdam natura, quapropter sine his ius commode intelligi non potest. Similis causa est cur tam sit occulta & à paucis intellecta ars chimica vel potius transformationis metallorum (qua à quibusdam propter abusum multorum ludibrio habetur) quod videlicet prolixè, confuse, sine ordine & obscurissimè data opera à philosophis tradita sit, ut nec percipi nec teneri memoria possit: est enim thesaurus inestimabilis quem putarunt non omnibus credendum esse, sed solis philosophis qui principia possent eruerè. Ut igitur ad rem redeam, habet hic doctissimi quod eos delectet, mediocres utilissimas theorias qua in disciplinis capessendis poterunt esse vsui, insimi, quod eos ad scientiæ studium accedat. Quisquis itaq; hæc legis, eo quo scribuntur candore excipias, & auctori bene precare.

Vale.

DE FOE-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

DE FOELICI ET INFOE-
LICI REPUBLICA.

Amdudum meditan-
ti ex quibus possint
vrbes laudari, & qui-
bus causis alijs admi-
rationi sint, quinque
ferè occurrerūt eius
generis loci. Magni-
tudo scilicet, Situs &
ædificia, Vetustas, Libertas, Instituta. Vix
enim fit, vt præter has, aliquibus de causis,
vrbes celebrentur. Sed paulò altius singula
membra quasi præfationis vice attingemus,
vel præludemus instar chori ante certamen
vt sic commodius ad propositum deuenia-
tur. Magnitudine itaque celebrari Babylo-
niam quam Semiramis regina condidit ^a, &
non solum magnitudine, sed situ & structu-
ris, adeo vt his de causis merita sit numerari
inter septem orbis spectacula, notum est ex
historijs. Fertur iudem dignissimas admira-
tione

a. Iusti.
hist. lib. i.
circ. prin.

DE FOELICI ET

tionem fuisse in omni terrarum orbe Thebas urbem Aegypti, magnitudine, mœnibus & ædificijs, quippe quæ cætum habebat portas mirabili quodam artificio distinctas. Rursus magnitudine & situ laudatur Memphis urbs Aegypti regia & populosa, quæ hodie dicitur Alcáirum, quam reges ferè omnes relictis Thebis sibi regiam delegerunt ^b. Secundum membrum erat situs, hic & securitatem & decorem exigit. De securitate, exemplo sunt commemoratæ iam ciuitates, quas modo ob situm laudari diximus, quibus addemus adhuc vnã clarissimam videlicet Asiæ urbem Cyzicum, quæ arce mœnibus, portu, turribusque marmoreis Asiaticæ plagæ littora illustrabat & muniēbat. Quantum ad decorem attinet, qui vbertatem agrorum amœnitatem, cœli salubritatem, fluios, fontes & id genus alia comprehendit, laudibus euehūtur inter alia potissimum, Athenæ, Caræta, Insulæ fortunatæ ^c, & Thessalia Tempe: quibus nunc Italia magnificentissimis suis extractis urbibus superbiens, minime cederet. Cæterum vetustate commendatur Ioppe oppidum antiquissimum toto orbe terrarum, vtpote ante inundationem terrarum conditum ^d. Treuerensis quoque ciui-

b. Diod.
Sic. lib. 2.

c. nūc magna Canaria dicitur America
y esp. na-
uig. 1.
d. Soly. in poly. c. 37.
& Plin. 5. nat. hist. cap. 74.

ciuitas omnium ciuitatum & regnorū totius Europæ antiquissima, fundata octano anno natiuitatis Abrahæ, à Trebeta filio Nini, antiquitate celebris est ^e. Huius generis sunt & Thebæ, de quib⁹ modo egimus, cōditæ tēpore Isidis, itaq; ciuitatū omniū antiquissimæ ^f. Idem dici potest de Babylonia, quæ anno 131. à salute ab aquis prima fuit omniū gentium & ciuitatum, si nō tempore, saltem dignitate ædificij & libidine dominādi, fundata à Nimbroto primo Saturno siue rege Babiloniæ ^g. Magonciacum in Germania esse ciuitatem vetustissimam, ostēdunt quæ reperiuntur vetustatis monumenta ^h, eoq; nomiq; habetur insignis. Sed quid magnitudo, situs, & vetustas, si cū libertate (qui quartus erat locus) cōferātur ⁱ: hoīes enī natura libertati studēt, & cōditionē seruitutis oderūt, licet enim vera & christiana libertas sit, esse immunē à vitijs nec seruire peccatis, est tamen & alia legitima nimirum libertas, res inæstimabilis. Merito igitur hac ratione ciuitas vel regio celebratur, scilicet quod non pendeat ex arbitrio superioris qui imperet, qui ei iniungat facienda, aut cōstituta reuocet & rescindat. Tales sunt Venetiæ, Veneti enim prætendunt libertatē, nec agnoscunt superio-

e. Iorda.
in chroni.

f. Diad.
Sic. h. i. c.
2. & lib. 2.
cap. 1.

g. Berof.
lib 4.
h. Mōster.
de Germ.

i. Iul. Cæsar
lib. 3. de
bell. Gall.

superiorem. Hoc autem præstat hæc libertas, quod ei proprium est, plenâ scilicet potestatem viuendi vt velis, vt externorû principum placitis minime alligeris, denique vt nihil tibi obstet quo minus viuas vt velis, nisi sola vis cui contraria vi resisti potest. Huiusmodi tamen regio non est soluta legibus, valent enim ad hoc leges (quæ sunt animæ ciuitatis) vt in pace viuatur, sed hoc sic accipiendum est, huiusmodi regionem ipsam sibi ex plena & absoluta potestate, omnigeni generis leges statuere posse pro subditorum qualitate, natura, & exigentia temporis, posse creare magistratus, bellum mouere, pacem facere, ciuitates cingere muris, liberum esse à tributis & exactionibus, noua vectigalia (quæ secundum Ciceronem ^k nerui sunt ciuitatis) indicere ex causâ pro libito, eademq; cum placuerit, abrogare & derogare posse. Quæ sola causâ, immunitas scilicet à prædictis oneribus realibus (prætereo exactionem, ex qua plura incommoda tam subditis, quibus pecunia exhauritur tributis, quam sæpe ipsi principi, ad quæ, omnibus diductis, minima portio peruenit) sufficit ad ditandam regionem. Refert pulchrû exemplum Theophilus ^l: Olim, inquit, Atheniensium ciuitas, quæ

k. pro lege
Manilia.

l ad tit de
rei i. a. g. e.
etc. Instit.

tas, quæ propter sterilem terram annonæ caritate premebatur, illi malo finem quærens, lege lata constituit, ut negotiatores omnes frumentarij ad nauigaturi Athenas immunitate vectigalium gauderent, quod cum fama passim diffudisset, plurimi Athenas appulerunt, duo hæc studentes, ut propter frumenti inopiam statim & sine mora tædio venderent, & nullum insuper eius negociationis nomine, vectigal penderent. Sufficit hoc exemplum, addam & rationem hanc, quod, præter id quod vectigalis vel portorij causa pensitandum est, sæpe improbitas vel vexatio eorum qui exercent & exigunt, extero magni redimēda sit, quid enim faciet in terra peregrina, dicam scribet? non poterit id sine mora, iactura rei suæ & iugi diligentia, in consulendis aduocatis, procuratoribus, sectando iudice, quibus omnibus animo examinatis mauult, & quidem consulte, vir bonus portitori rapaci obsecū dare, quam cum eo contentiosè iurgare. Olim quædam ciuitates tam in Germania quam in Italia (quia à fonte libertatis manat quicquid est cōmodi) hanc magna auri pecuniæque vi compararunt, à diuersis Imperatoribus, & ab obediētia Imperij liberæ redditæ sunt. Ob libertatem qui-

tem quidam populi vehementer dimicantur
 cum dominis quorū erant in ditionē. Deniq;
 nos bene nobiscum actum putamus, si vel
 speciem aut vmbra tantum libertatis ha-
 beamus. Gloriantur Brugæ nec immerito de
 priuilegio sæpius sibi confirmato, quod ciuis
 Brūgenſis eiufq; bona per omnē fere ditionē
 Flandriæ à portorijs & vectigalibus libera
 ſint. Itaque nemini dubiū eſſe poteſt, quanti
 momenti ſit libertas de qua hic egimus. Nō
 quod cenſeā ciuitates principibus aut regno
 ſubiectas, poſſe illud iugū, vt vocāt, excutere
 & impune ad libertatē proclamare. His enim
 non competit ius libertatis legitimæ, de qua
 modo locuti ſumus, ſed ſi quæ ad liberta-
 tem aspirant, illegitime eas facere & contra
 naturam niti: tum quod fidem datam fal-
 lant (at nihil tam contra naturam atque fi-
 dem frangere, pacta violare) tum quod iure
 hæreditario Principem Regēve pri-
 uare ſtudent, quæ huiusmodi libertatem am-
 biunt. De hac igitur pluribus fruſtrā, cum
 eam nobis naturā negarit. Poſtremum
 ac veriſſimum quo celebrantur ciuitates,
 ſi quis verè rem æſtimare velit, ſunt inſtituta
 ſiue morū diſciplina. Siquidē nō ædes ſuper-
 bæ, nō alti muri, vrbē præclaram faciunt, ſed
 homi-

homines fortes præstantes ac virtutis cultores. Ideo laudatur Sparta inter egregias ciuitates prima, quæ tamen nullis mœnibus circumdabatur, & qua ædibus quoq; nulla non pulchrior. Et apud Plautum^m (recte inquit quidam) si incolæ bene sunt morati, oppidum pulchrè munitum abitror. Sed istud membrum latissime patet, quot enim sunt virtutis species, totidè modis ciuitas in qua dominatur aliqua virtus, fœlix dici potest, loquendo vt vulgus loquitur, nam si vere & philosophice agendum est, dicimus cum Ciceroneⁿ virtutes non posse seiungi, & qui vnâ habet, omnes habere virtutes. Si ergo ad communem opinionem oratio accommodetur, celebris est illa ciuitas & in ore hominum in qua regnat iustitia, saltè vbi ea strenue à magistratu exercetur, vbi ius redditur tam exteris quam indigenis tum recte, tum perbreui sine cunctatione & tædio moræ. Quæ quidem tanti sunt ponderis, quod quædam ciuitates & Curia, vel hoc solo nomine male audiant, quod & aliquando minus circumspicte & tardius (cum is qui parti litiganti venit condemnandus lite finita, sed nondum decisa nec pronuntiata sententia, factus est non soluendo aut solum verticijus

m. In Persa.

n. lib. 2. officior.

B dica-

dicatur. Rursus commendatur ciuitas ob sacra religionemq; nam quemadmodum constituendæ reipublicæ singulare præsidium est Religio, ita & Rempubli. nam constitutam, retinendæ in officio. Ideoq; hac vsu ferunt ° Numam Pompilium Pontificem Maximum Romanorū vt populū ferocem Romuli imperio, adhibita religionē, ad meliorem cultum redigeret; deposita pristina sæuitia & inciuilitate. Sciebat enim; nulla disciplina, nulla arte, sed sola religionē, quæ nos Deo immortalī amicos reddit & vincit, & in republica authoritatem conciliat, populū effrenem potuisse domari. Simile fecit Lycurgus in sua republica P°. Idē quoque Miros q; qui regnans in Gnosso in genti vrbe, Iouis consuetudine ac colloquio nouem annis se finxit & persuasit vti. Huc etiam pertinent, studia humanitatis & gymnasia literaria; ob quæ & olim & nunc florere & summis laudibus euēcta fuerunt diuersa oppida, imprimis Athenæ, Alexandria Aegypti academia, quæ habuit scholas omnium disciplinarum liberalium. Massilia; in quā studia ingenuarum doctrinarum adeo floruerunt, vt Romani pro Attica peregrinatione Massilioticum peterēt gymnāsium ad dis-

o. Liius
lib. 1. hist.
ab vrb. cō.

p. Pausanias lib. 3.
q. Plato in
Mino: vel
de lege. Ta
cit annal.
lib. 3.

ad disciplinas capeſſendas : Nunc memora-
tur Lutetia in Francia, Bohonia & Pata-
vium in Italia, Louanium in inferiore Ger-
mania . Et quanquam omnes hi modi, fœ-
licitatis, comprehendantur ſub membro in-
ſtitutorum, ſunt tamen & alia, quæ eo-
dem pertinent, artes ſcilicet omnes, & inter
eas mœchanicæ, quæ magis corporis exer-
citiſio aut industria, quam animi medita-
tione addiſcuntur & adminiſtrantur, de qui-
bus noſter jam iam erit ſermo, ne in eo
quod attingendam fuit, quam in eo cuius
cauſa id attingimus longior ponatur oratio,
quanquã ſi cum magnitudine vtilitatis com-
paretur, verſa debetur, fortaſſe etiam bre-
uior videbitur.

Principio igitur vt ad inſtitutũ veniam, Status
cauſa.
loquemur hic de ea Republica quæ fœlix eſt
& beata. Talis eſt reſpublica quæ potiſſimũ
niritur opificibus, qui artes mœchanicas ex-
ercent quæ in operis manuum ſiue manu-
factura præcipuè conſiſtunt, talis, inquam,
Reſpublica, quæ ſua vi ſubnixâ ſtans non
habeat quærere aliunde vnde conſiſtat,
nec copia mercatorum maxime externo-
rum egeat vt ſit, ſed quam ipſimet mer-
catores vltro conſectentur, & ad quam

DE FOELICI ET

sponte velis remisque accurrant, gratia cōparandi & euehendi opera. quæ in huiusmodi ciuitate ciuibus ipsis supersint. Contra infœlix ac minus absoluta respublica, cuius præcipuum firmamentū est in externo mercatore. Hæc sic intelligas velim, non ex folis mœchanicis artificibus Rempublicam vel constitui vel constitutam seruari posse. Nam vt in corpore humano diuersa sunt officia, membris distinctis addicta, ita & in re publica diuersa sunt munia quæ quisque exequitur, hic officium iudicis agit, ille aduocati, alius apparitoris, alius opificis, alius mercatoris, & sic deinceps. Sed respublica iā fœliciter constituta: alia euentem membrā alijs sunt magis necessaria, magisque absoluta, digniora, diuturniora, & perfectiora. Cōferemus ergo opifices cum mercatoribus sollet enim rerum similitudine veritas maxime elucescere, & quia tantum de his duobus hic proposuimus loqui. Nam cū multitudo quæ in vna mœnia conuenit, quadrariam ferè diuidatur, vt primus ordo sit magistratus, nobilium & antiquorum ciuium qui ex annis redditibus suis viuunt: secūds agricolarum, tertius opificum: & quartus mercatores complectatur, omisis duobus membris prio-

f. c. 12. ex.
de hæret.

prioribus, de quibus aliàs, tantum agemus de opificibus & mercatoribus: & primum vtri magis necessarij sint Reipublicæ. At hic statim mirabitur quispiam quæ sit hæc comparatio, cum Cicero dixerit ^s opifices omnes in fordida arte versari, nec quicquam ingenium habere officinam, & mœchanicas fabrilesque artes, licet ciuitati necessarias, esse tamen cõtemptibiles. Contra, inquiet, mercatura vitæ genus est, & exercitium non il liberale nec inutile reipublicæ, modo fraus absit & auaritia: Christum enim ab hoc hominum genere sumpsisse similitudinem ^t, quando iussit exerceri talentum acceptum vt fieret fructuosum, multos quoque rem suam non infeliciter auxissè, qui ea cautè diligenterque vsi sunt. Sed ne quis in limine hic hæsitet, diluenda fuit nobis ante omnia hæc obiectio, simulque describendi opifices nostri, & ab inutilibus distinguendi, similiter facturi de mercatoribus. Non est ergo quod miretis, o bone, Ciceronem paruipendentem eos qui ergasterio operantur, mercésque venales quæstus quotidiani causa ostentant, loquitur enim ipse de populo Romano, qui fabriles & operosas artes propter excellam atque exaggeratam quandam ani-

^s 1. offic.
Xenoph.
in Ocean.

^t Matt. 25

DE FOELICI ET

mi magnitudinē maiestate sua indignas iudicabat, eisque, vt quidam author est ^v, ad feruos fere ac infimā plebem relegabat. Semper enim, vt testatur Cicero ^x populus Romanus appetens gloriae praeter ceteras gentes atque auidus laudis fuit. Simile ferè posset dici de Hispanis potissimū Lusitanis ^y; qui ob magnitudinem animi, prouenientem ex calliditate cerebri, magis bello, quam aratro vel opificio nati videntur. Romani ergo vt ad eos redeam, perpetuo Imperij propagationem somniabant, bella spirabant, cogitabant stratagemata, artes & fraudes quibus hostes debellarent. In his nihil intētatum reliquere. Et post hęc, sua studia ad hoc contulerunt, vt legibus optimis vndique emendicatis respublica muniretur. Nam, teste Salustio ^z, Romanis non obstabat superbia quominus aliena instituta, si proba erāt imitarentur ^a, ideoque leges ab Atheniensibus & Lacedæmonijs ^b, arma atque tela militaria à Samnitibus, pleraque insignia magistratuum à Tuscis ^c, sumpsērunt. Postremò quicquid vbiq; apud socios aut hostes idoneum videbatur, cum summo studio domi exequabantur. His adde Romanos addictissimos fuisse venationis studio, apud quos illa vsque-

v. Dionys.

x. Cic. in orat. pro lege Man.

y. Nicol. Clenar. in epist. 1. ad Latom.

z. In bello Catilinar.

a. Dio. Sic. lib. 6. c. 9.

b. § & nō. inst. de nati. gē & ciui. & l. 2. ff. de orig. iur. c. Liui l. 1. ab vr. cōd

vsq; adeò inualuit, vt feras ab extremis Africæ & Europæ finibus in urbem accerferent, vt cædibus ferarum immanium assueti, minus hominum cruorē & vulnera perhorrescerent, si cum hostibus dimicandum esset ^d, deinde etiam quia venatio, vt docet Xenophon ^e, alijs & multis rationibus, vtilis homines bello, & laborum militiæ patientes reddit. In his ergo Romani omnem suam operam collocantes, his studentes, non ita magni fecere *μηχανικῆν* alioqui necessariam.

d. Plinius Suetonius Spartan. I amp. & alijs. e. lib. de Venat. & de republ. Lacedæm.

Nos opifices qui ea quæ nobis vsui sunt, parant, & sine quibus minus commode viuitur, vel qui urbem diuersis ornamentis illustriorem reddunt & cultiorem, non sordidos vocamus, imo inter honestos ciues censemus. Quorum singula genera & capita, superfluum esset hoc loco cōmemorare, cum eadem satis in singulis rebus publicis nota sint, describanturque ab Aristotele ^f, & aliquot enumerentur iure scripto ^g. Sed sordidi quæstus opifices, & voluptatum ministros, qui Veneris & gulæ irritamēta parant, tabernarios ^h, & sollicitatores alienarū nuptiarū ⁱ nō modo nō admittēdos in nostra sceleratæ Republica, sed etiā procul ablegādos cū

Descriptio & diuisio opificum.

f. i politi. g. toto tit. de excus. art. Co li. 10 & l. o. ff. de iur im. h. de his in l. homi. i. e. C. de incest nupt. i. de his, in l. j. ff. de ext. crimi.

Lycurgo & Platone censemus, hi enim omnes pluribus obsunt, profunt nemini. Leues

k. de his in
l. athletas.
ff. ex qui.
ca. inf. ir-
rog.
l. de his in

& ludicras artes etiam qui exercent ^k, & ex quibus nihil commodi prouenit, aliquando etiam multum mali, quales sunt hi qui confi- ciunt ea quæ nec per se nec admixta alijs hu- mano generi possunt esse utilia, vt vene-

l. quod se-
pe. §. van-
ff. de cōtr.
emp. & l. 4
§. mala. ff.
famil. er-
cif.
m. l. fac-
cul. ff. de
ext. crimi.
n. l. si ff. de
ext. crimi.
o. de his
in d. l. hu-
mitem.

na ^l: item circumforanei chirurgi, morbi gallici curatores, qui se populo admirandis experimentis præclaros venditant, deinde sacularij ^m, circuratores ⁿ & præstigiato- res, veteratores omnes fallacissimi, qui nihil habent quam quod lingua expedita vel sin- gulari digitorum mobilitate & agilitate ex- cellant: his adde funambulos saltatores & hi- striones ^o, in quos populus stupidus animū occupat, & alij qui mortalibus admirationi sunt. Hos, inquam, omnes nec opificum no- mine nec honore dignamur, sed eos solum,

p. l. 6. lib.
2a. de dig-
nit.
Distinctio
inter uti-
les opifi-
ces.
q. l. 31. ff.
de lo ut.
c. 15. §. eos

qui honestis, utilibus, & ad honestam volup- tatem compositis artificijs occupantur, libe- rales putamus. ^p Et qui inter hos non tan- tum opera, sed etiam ingenio & illustriore aliqua arte & inuentione clarent (est enim inter opifices longa differentia ^q) dignos censemus, in quos aliqua dignitas confere- tur ^r quia non modo se & familiam suam clario-

clariorem reddunt, verum urbem illustrem unde oriundi sunt, & in qua honestas suas excogitatas inuentiones aut artes (in quibus ingeniū & natura dominantur concurrūtq;) exercent. Sed sordidi & inutiles illi, & his similes qui nec sibi nec alijs vtiles sunt, imò fraude & iniuria moliantur aliorum parta consumere, hi Deo inuisi: vt fuci ab apibus arceantur, & à ciuibus eiciantur, ὄσπερ ἐτρωσίου ἄχθος ἀροῦρης. Si hæc tibi non sufficiunt, sed pergis adhuc vocare sordidos artifices, quod iugi industria ac contemptibili labore, opera sua fabricentur ac conficiant. Sic habe, non magis contemptibilem esse eo rem laborem atque est medici, quem tamen nemo non suspicit & admiratur. Nam, vt ait, insignis ille medicus Cardanus loquens de arte medica ^{l.} Ars medica, si quæ alia (gloria quæ illam comitatur excepta) tota seruilis est & plena laboribus, & vt verè fatear, inquit, ingenuo viro indigna, vt non mirer olim seruorū fuisse hoc exercitium, hæc tamen est necessaria, quocirca medicos, quantumuis medicina innumeris obiecta sit periculis & seruilibus laboribus, homines honore prosequuntur & laudibus euehūt. Nonne ~~μηχανικὰ~~ quæ aut magis necessaria, vt pote

immu.
ff. de iur.

f. lib. de li.
proprijs.

sine

sine qua humanū genus statim post lapsum
 primi parentis nō potuerit consistere? Unde
 non minus industrius aut illustris opifex cō-
 mendandus est ac celebrandus. Sed nihil mi-
 rum, huiusmodi scrupulos quibusdam iniici,
 eum similis error multos inuasit de agri-
 colis, quos contemnunt tanquam seruos &
 ad perpetuum laborem addictos, de quibus
 sani iudicij homines longe secus sentiunt.

¶ 1. offic. &
 Xenop. in
 Oecono.

Cicero enim non est veritus dicere agri-
 culturam solam esse, cui ingenii excellen-
 tēsque viri manus ad mouere debeant; siqui-
 dem ea nihil vberius, nihil dulcius, præferens
 eam mercaturæ, nec tam absurde, cum ea so-
 la, nobis alimenta & vestitum præbeat, sine
 quibus corpus ali non potest. Sed quid tam
 anxie perscrutamur obiectionem de sordi-
 dis opificibus, cum eadem ratione quā Ci-
 cero v sordidos opifices vocat, idē author &
 sordidos mercatores & sordidam mercaturā
 appellarit Mercatura, inquiens, si tenuis est,
 sordida putanda est. Et idem rursus. Sor-
 didi, inquit, mercatores putandi sunt, qui à
 mercatoribus mercantur quod statim ven-
 dant, nihil enim proficiūt, nisi admodū men-
 tiantur, nec enim quicquam est turpius va-
 nitate. His similes sunt propolæ & Dardana-

¶ 1. offic.
 circ. fi.
 Distinctio
 inter mer-
 catores.

511

rij, qui-

rij, quibus nostro malo didicimus mōstrante rei experientia, rebus publicis nihil esse perniciosius, his inquam, qui circumeunt pagos & loca non ita disita longe à ciuitatibus, & ibidē à rusticis præemunt minoris, butyrum, caseum, pecudes, aliaque homines ad viuendum necessaria, vt eadem mox carius in ciuitatibus vendant, ea sola arte victum parâtes, hi reuera sordidissimi, ac ne mercatores quidem nuncupâdi, cum studeât turpissimo fœnori cum Reipublicæ dâno. Quare vos publico proclamante singulis annis obuiam itis horum improbitati & auaritiæ, quam & Cærolus Cæsar piæ memoriæ Cæsarea constitutione coërcuit, quâq; nec leges scriptæ x inultam sinunt. Siquidē hoc præstât incommodi, præter alia, quod carius vendât, quam ipse agricola veniturus erat. His de causis in Italia coguntur rustici & piscatores ex antiqua obseruatione inuhere, victum in vrbes, ibidemq; vendere, & nō nisi minutim, saltem vsque ad certam horam, sed cāpanula dante signum licet etiam propolis in maxima quantitate emere. Cui non dissimile in vestra republica summa cū laude obseruatur. Admittuntur ergo hodie propolæ, sed adhibito moderamine ac præscripto eis modo.

x. l. anno.
ff. de extr.
crimin.

Quan-

y. a. de re-
publ.

Quanquam nec sic quidem omnes indifferenter admitti deberent vt propolæ, si cum Socrate y loquimur, sed dūtaxat hi qui adeo imbecilles corpore & inualidi sunt, vt aliud vitæ genus minimè tractare possint. Legi epistolam Adriani Imperatoris in qua laudat Alexandriam Aegypti ciuitatē opulentam & diuitē, quod in ea nemo viueret ociosus, sed omnia opificia florent, podagrosi quod agant, haberent: cæci quod agant, haberēt: & ne chiragrici quidē apud eos ociosi viuerent. Redeo ad propolas, quibus nō dissimiles sunt illi mercatores, qui totum granum, vel omnes merces vnus alicuius generis in vniuersum coemunt, vel etiam ad tempus supprimunt, vt ipsi soli his abundantes, dum alij huiusmodi mercibus carent, vendant postea quantumlibet inæstimabili rei publicæ damno, quorum auaritiæ aliquando quoq; constitutionibus publicis occurritur, præsertim difficilibus tēporibus. Sed quid de his mercatoribus, dicat Hesiodus, si reuiuisceret, nimirū quod Persæ fratri rescripsit z .

z. ἔργα
καὶ ἡμε-
ραι.
a. eodem
opere.

Νήπιοι οὐδ' ἐν ἴσασιν ὄσω πλέον ἡμισυ πάντες.
Nam vulgare est prouerbiū, male parta, male dilabi. Ideoq; idem Hesiodus monet.

Μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδιαισατῆσιν.

Quas

Quas sententias, quia tam diuinæ admirandæ & tam multis cognitæ sunt, quam à paucis obseruatæ, hoc loco non absurde adiunxi. Tum etiam vt demonstrarem, prædictos mercatores nec sibi nec alijs vtilis esse: ideoque Deo inuisos, & à fœlici republica procul abigendos, non secus quam inutiles illos, de quibus memineras, opifices. Sed vt accuratius mercatorum genera distinguantur, quod modo cœperimus facere, sciendum est veteres fœlici Republica prohibuisse illos mercatores, qui inferebant vina & reliquas res, ad superbiam aut meram luxuriam pertinentes, quales sunt fuci ad comedendum & ornandum inuenti, & aromata vel species vt vocant. Nec immerito, quia his rebus animi ciuium vbi hæc aduehuntur, relanguescunt & virtus eorum frangitur. Quapropter Lycurgus sic ciues suos Spartanos erudit, vt apud eos illecebræ, fuci, aromata cum similibus quæ magis ad ostentationem quam necessitatem pertinent, quæque libidinum & gulæ sunt irritamenta, ignominia essent & probro. Animi enim magnitudinem parit frugalitas, contra mollitiem ignauiam & malorum agmen secum luxus trahit. Postquam Annibalis exercitus campano vino

made-

madere cœpit & scortis indulgere, de eius
 bellica virtute actum est. Quod & Phalaris
 tyrannus intelligēs Leontinos, populum Si-
 cilix antea à se expugnatos, ademptis armis
 ad computationes & voluptates reiecit, vt
 nequaquam rebellionem pararent. Hinc na-
 tum prouerbiū, Leontini semper iuxta po-
 cula. Milesij, cum prius potentes essent &
 opulenti, delitijs dediti, & opes & potētiam
 amiserunt, vnde adagium. Olim fortes Mi-
 lesij. Histros, cum Cnei Manij castra cœ-
 pissent, epimæq; prædæ incubarent, epulan-
 tes ac ludibundos, plerosque etiam vbi essent
 præ potu nesciētes, Appius pulcher inuasit,
 sic cum sanguine & spiritu, male partam vi-
 ctoriam euomere. ^b Julius Cæsar, Belgas in-
 ter Gallos fortissimos iudicat. ^c hac ratiōe,
 quod à cultu & humanitate prouinciæ Nar-
 bontensis longissimè abessent, minimeque ad
 eos mercatores sæpe conuearent, atque ea
 quæ ad effeminandos animos pertinent, im-
 portarent. Quæ autem illa essent Idem Cæ-
 sar ^d postea interpretatur, describens natu-
 ram & mores Neruiorū: (quos hodie Tor-
 macenses vocant) narratque reperisse se nul-
 lam aditum esse ad eos mercatoribus, nihil
 pati vini reliquarumque rerum ad luxuriam
 perti-

^b Lucius
 Florus in
 epith. ges.
 Roman.
 c. lib. 1. de
 bell. gall.

^d lib. 2. de
 bell. Gall.

pertinentium inferri, quod his rebus relin-
 guescere animos eorumq; remitti virtutem,
 existimarent. Sardanapalus rex Assyriorum,
 in fugam coniectis Babylonijs quibus præ-
 erat Belesus socius & confederatus Arbaces
 Medi ducis Assyriorum, ad hilaritatem pro-
 fusus, epulum militibus ex sacris, vinumque
 abundè præbuit, aliaque epulo accommo-
 data. His intentis Assyrijs militibus Sar-
 danapali, Arbaces qui per transfugas; ho-
 stium in castris negligentiam, vt qui vino
 ciboque grauati, somno quietique indulge-
 bant, norat, noctu castra hostium expugna-
 uit. Acie instructi incompositos, imparati
 paratos adorti, multis interfectis reliquos
 in urbem compulere, & hac victoria Im-
 perium Assyriorum ad Medos translatum
 est. e. Caterum non tantum mercatoribus
 vinum inferentibus & aromata, aditus dene-
 gandus est, sed & ijs, qui gemmas & lapides,
 aurum & inatile summam materiam malij, vel
 unguenta quoque importarent. Quãobrem Iulij
 Cæsaris & Publij Crassi censura edictum fuit
 anno urbis conditæ 585. ne quis unguenta
 inueheret peregrina. Sed postmodum vice-
 runt vitia & Senatus placuisse odotum deli-
 ctis, cum antea virtute veterum ab illis
 vitio-

e. Dio Sic.
lib. 3. ca. 7.

lib. 3. ca. 7.

f. Soly. in
poly. c. 48
g. lib. 1. an
nal.

vitorum illecebris exempti essent^f. Refert Tacitus^g, cum multa in luxum ciuitatis dicta essent à Q. Haterio consulari Octauiō Frontone prætura functo: decretū fuisse ne vasa auro solida ministrandis cibis fierēt. Et ne vestis serica viros scēdaret. Causa autē prohibitionis huius fuit iustissima, tū quod aurum & huiusmodi vestes ad luxum pertinent, & cum maximi precij sint facillē potentium substantiam exhauriunt. Ideoque principum constitutionibus, auri, aut auri intexti vestibus, serici, aut serici intincti, vsus, priuatis hominibus prohibitus est. Non alienum ab hoc loco est quod Cicero de Græcis prodit^h. Phœnices, scilicet, primos mercaturis & mercibus suis auaritiā & magnificentiam & inexplebiles cupiditates omnium rerum exportasse in Græciam. Et propterea Lycurgus, mercatores, huiusmodi res Sparta inferre passus non est. Et Isocrates regis præceptis regem erudiens, inter cetera optime docet, vt negociationes Reipublice noxias prohibeat. Similiter Plato^k nulla perognina voluit in rempublicā suam inueni, nisi essent necessaria quæ regio nō subministrabat, quemadmodum nec quicquam regioni necessarium, adduci potuit vt ex-

h. lib. 7. de
republ.

k. 8. de ll.

porta-

portaretur. Sed de his satis. Habet enim altiore[m] quaestione[m] hac ad usum nostris temporibus adiungere, & commode executioni mandare velle. Vides ergo quam vicina sint vitia inutilium opificum & inutilium mercatorum; vt nō habeant alij pra[ter] alijs de quo magnopere sese efferant. Inter opifices enim alij nec sibi nec alijs profunt; Inter mercatores similes diximus, reperiri, inter opifices sunt coqui, cupedinarij, magistri gulae, vrguentarij: inter mercatores inueniuntur mangonas, pigmentorum institores, & alij qui causa sunt cur animi aliorū effeminentur, & proclius ferantur in omne genus mali. Sed distinctis iam opificibus vicissim ac mercatoribus vtilibus ab inutilibus, puris ab impuris; extollet se longe, clarior & evidentior inter hos comparatio. Eos ergo vtilis, amē necessarios arbitror mercatores etiam in foelicū republica, qui ex alijs regionibus praesertim longinquis & vltimatimis inuehant vel important multa, magna & copiosa, vsui necessaria, vel vtilia, vt eadem multis sine vanitate incolis vendant, & exportant ea, quibus iidem abundant, quae ve eorum effecta sunt operis. Hi, inquam, mercatores in republica sunt necessarij. Nam

1. Sic de se
tributurā
Plato. li. 1.
polit. qui
locus est
trāslatus
in &c. l. 2.
de nūd. &
Cic. 2. off.

C cum

cum non omnis ferat omnia tellus, sed singulari prouidentia Deus constituerit, vt alia alterius ope egeat, ad augendā inter humanū genus cōmunionē & societate siuilem, nec non cōcordiæ & amicitia perpetuū vinculum inducēdū, sit vt mercatores, quæ in alijs regionibus supersunt, importent ijs locis vbi his opus est, vt quemadmodū alimenta naturalia fere agricultor nobis suppeditat, sic negociator reliqua necessaria, & inter alia materias rudes sine quibus opifices suum opus conficere nō possent. Vnde fit vt nunc tēporis non minus sine mercatoribus quam sine agrorū cultoribus & opificibus ciuilibus societas esse queat. Opifices vero quam sint necessarii, & quomodo sine his vita humana transigi nequeat, clarius cōstat experiētia. quā vt probatione egeat, & qui hæc ignorat in media luce cæcus ambulat. Quis enim cui non perspicua sunt illa, quæ de artiū necessitate Aristophanes in Pluto satis exhibuit, & quæ Cicero nō admiratur de artiū multitudine, quæ locū quia eximius est, subnectam. Nam quid enumerem, inquit, artiū multitudine, sine quibus vita hominū omnino nulla esse potuisset, quis enim agris subueniret? quæ esset oblectatio valentiū, qui victus aut cultus

Opifices esse necessarios.

m. l. 5 §. hæc idcirco ff. de iur. iurmu.

n. 2. offic.

cultus nisi tam multæ nobis artes ministrarentur, quibus rebus exculta hominum vita tantum destitit à victu & cultu bestiarum, vrbes verò sine opificum frequetia non potuissent ædificari, nec frequentari. Sed placet rei non dubiæ hanc addere rationem, quod sicut ciuitatis origo est mutua indigentia, forma verò eius certa viuendi disciplina, per quam bene beateque viuatur, ita materia eius sunt res & artes necessariæ. ^o. Vtrisque ergo ex æquo eget ciuitas, vt nunc sunt tempora, & rebus & artibus necessarijs, illas aliunde adfert mercator, has domi exercet opifex accedente manu & arte. Qui tamen has res à primis principijs indagaerit, & ad ea respiciet non negabit opifices ipsos antiquiores esse mercatoribus, & aliquando Rempublicam sine mercatoribus constitisse, sine opificibus nunquam ^p. Nam Adamus primus parens statim à lapsu vt pœnitentiam sibi & posteris suis à Deo inflictam perageret, in sudore vultus sui agrum coluit. Idem fecit & Noë, erat enim agricola. Sed ne soli agricolæ credantur fuisse tunc temporis, legitur q̄ existisse etiam malleatores fabròsque in omni opera, æris & ferri. Et rursus: Cain

o Platon
de reipub

p Philo
de ma 3.

q̄ Gene 4.

C z ædifi-

ædificasse ciuitatem, quam vocauit à nomi-
 ne filij sui Enoch. Et illo tamẽ tempore nul-
 libi legitur, nec verisimile est, ante diluuium
 extitisse mercatores, sed eos demum cœpisse,
 cum facta linguarum diuisione Deus tur-
 ris illius Babylonicæ ædificatores in diuersas
 terras dispererat. Ex quo prima laus & præ-
 stantia debetur opificibus præ mercatoribus
 à vetustate & absoluta necessitate. Sed hæc
 hætenus. Cum ergo & illi & hi necessarij
 sint, videndum est quæ respublica sit fœlicior,
 illane quæ præcipue dependet ex copia ex-
 ternarum nationum, an ea quæ suis opifici-
 bus contenta, mercatores externos tantum in
 subsidium admittit, non vt in ijs suam fortu-
 nam aut fœlicitatem extremam statuatur. Et
 multis varijsque rationibus efficiemus, hanc
 rempublicam fœlicem esse, illam contra in-
 fœlicem. Sed quia exempla vtpote rem ob
 oculos ponentia & sensibus feruentia ma-
 gis quosdam mouent, quam rationes quæ in
 intellectu consistunt. persequamur antea in
 vniuersum quid optimæ cõstitutæ Respub-
 licæ senserint de opificibus & mercatoribus,
 quo loco número & honore eos habuerint.
 Vtque altius repetamus, à Noë, qui edoctus
 erat diuinam & humanam sapientiam sume-
 mus

Argumẽ-
 tũ à vetu-
 state & ab-
 soluta ne-
 cessitate.

mus principium . Hic cum resederat arca in Armenia saga, siccató ab aquis orbe, antequã discederet ab Armenia, docuit illos simplicem agriculturam magis curans religionem & mores, quam opulentiam & delitias, quæ ad illicita & libidines prouocant, & cœlestiũ iram nuper induxerant ^r. Primus quoque I. Bero. li. 3 omnium inuenit vites & vinum cõfecit, sed & far docuit primus, vtraque ad sacrificia & religionem magis quã ad esum & potum ^r. f. Faber pict. de aur. sær. Ab aurea enim ætate (quæ durauit annis nouem & quadraginta supra ducentos, quousq; scilicet Ninus rex Assyriorum hos aureos mores noua regnandi cupiditate mutauit, & primus limites transgressus bella finitimis mouit & totius Asiæ perdomuit populos) quotcunque gentes vndique dispersæ erant aut in colonias missæ, rudi trunco cauaque arbore atque tugurio vtebantur suis finibus contentæ, victus eis parcus erat, & prout terra sponte præbebat. Ideoque sequitur tunc temporis ignotam fuisse mercaturã, ad quod elegantissimè accedit Poëta, primo Metamorph. sic canens:

*Nondũ casa suis: peregrinũ vt viseret orbem:
Motibus in liquidas pinus descēderat undas
Nullaq; mortales præter sua littora norant.*

Et post.

*Mollia secure peragebant ocia gentes.**Ipsa quoq; immunis rastroq; intacta: nec ullis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus.**Contentiq; cibus nullo cogente creatis.**Arbutos fetus montanaq; fraga legebant:**Cornaq; & in duris haerentia mora rubetis**Et quæ deciderat patula Iouis arbore glandes.**Scythæ autē Armeni, hi enim, argumen-**tis superatis Aegyptijs cum ijs contendenti-**bus de generis vetustate, antiquiores semper**visti sunt, constituta politia ex disciplina**Noë; spreuerunt mercatores; solis pascendis**pecoribus & armentis intenti, aurum & ar-**gentum perinde cōtemnētes ac reliqui mor-**tales appetunt. Ita cum nihil alienum con-**cupiscerent, hæc continentia illis morum**quoque iustitiam dedit. Quippe diuitiarum**& mercium cupido ibi est: vbi & vsus.**Tanquæ hæc politia eis bene successit, vt**virtute animi, armis & duritia corporis**præstantes, perpetuo ab alieno imperio aut**intacti aut inuicti permanerint, sibi ta-**men virtute & viribus multas regiones sub-**diderint: non prædæ, sed solius victoriæ &**gloriæ, quæ illam consequitur, causa. Ea-**dem ratione Satarchæ populi Septentrio-*

nales

r. Iustitia
102.

nales ad Paludem Mzotim vergentes, bellicosissimi, vsu auri argentiq̄ue damnato, in æternum se à publica auaritia abdicarunt v. Simili modo Axiacæ x in Europa fiti, bellorum audissimi aliena non contingunt. Narrant Historiographi Seres frugalissime & pacatissime inter se vitere, armorum semper & præliorum expertes, cuius hæc præcipua adfertur ratio, quod vitent reliquos mortalium cœtus, & solummodo sua fila & serica aduenis vendentes, nihil ipsi comparent aduentitium y. Idem ferè olim de omnibus Septentrionalibus regionibus proculdubio secutis in eo instituta maiorum Noë, videlicet & filiorum eius. Nunc de Aegyptijs: fertur apud eos, literas, Astrorum cursus, Geometriam artésq̄ue plurimas fuisse repertas: optimas insuper constitutas leges, horum maximum esse argumentum, annis amplius tribus milibus & septingentis indigetes reges Aegyptio imperasse, eamq̄ue prouinciam cæterarum orbis esse felicissimam: quæ nullo possent pacto fieri, nisi optimis moribus & legibus vexissent, eruditiq̄ue omni doctrinarum genere fuissent z.

y Pompo. Mel. li. 2c. 1. & Soly. in Polyhistor. c. 20. x Idē Pōp. eod. c. & Soly. eo. c.

y. Soly in polih. c. 53 & Pomp. Mela lib. 3. cap. 6.

z. Dio. Sic. lib. 2. cap. 3

Huius causa quotquot plerimū doctrina

excelluerūt, in Aegypto fuisse, vt leges eorū
 & studia cognitione digna perciperent ^a.
 Horum ergo politia, vt propius ad rem ac-
 cedam, in triplici tantum hominum gene-
 re consistebat ^b. Agricolarum, pastorum,
 & opificum, Agricolæ per omnem ætatem
 rei rusticæ vacabant, eodem modo pastores
 curæ & arti regendi pecoris insudabant. Ar-
 tes admodum excultæ & ad summum per-
 ductæ erant. Nec censebatur mercatura, in-
 ter eorum vitæ genera, neque exteris nego-
 ciatorib⁹ dabatur aditus. Psammiticus enim
 postremus ferè regum Aegyptiorum, vt scri-
 bit ^c Diodorus Siculus, primus cæteras na-
 tiones ad importanda, quæ apud se erant, al-
 lexit, securitate singulis adeuntibus præbita.
 Apud superiores enim reges, nulli externi
 ad Aegyptum nauigabant, saltem negocia-
 tionis ergo, cum partim occiderentur, partim
 in seruitutem redigerentur. Hæc ille. Facile
 tamen crediderim, ductus testimonio sacrae
 d. Gene 37 scripturæ ^d, diu ante tempora Psammitici
 aliquos mercatores admissos fuisse. Sicut le-
 gitur de Ismaelitibus qui aromata resinam ac
 stacten ferebant in Aegyptum, quod fiebat
 anno à diluuiio quingentesimo quinquagesi-
 mo nono. Iam si velim recensere quot gen-
 tes ne-

tes neminem ad se, aliqua de causa adire passæ fuerint, & omnium hominum commercia fugerint nimis longus sim. Tauroscythæ ijs quos cœperint amputant caput. Anthropophagi captorum hominum carne vescuntur. In medio terrarum Sicilia & Italia fuere huiuscemodi monstri gentes Cyclopes & Lestrigones, & nuperrimè trās alpes (inquit Plinius. e) hominem immolari solitū, quod paululū à mandendo abest. Phœnices populi Asie nomen fortiti sunt *κατὰ τὸ φωνεύειν*, quod ab initio cuiusq; generis appulso homines pro victimis feriebant. Garantantes omnium hominum commercia aspectumq; refugiunt. Sed ad propositum reuertar. Si Aegyptij coloni sunt Aethiopum deducti ab Osiride filio Cham ex Rhea, et plurimæ leges ab Aethiopibus ad Aegyptum translatae fuerint, vt tradit Diod. Siculus f, colonis maiorum seruantibus instituta, verisimile est, eodem modo quo Aegyptiorum, antea constitutam fuisse Aethiopum politiam, nullumque mercatoribus apud eos fuisse locum. Præsertim apud Macrobios qui leguntur iustitiam colendo, amando æquum & bonum, aurū, viliorē loco habuisse quam æs g. Ne autem credas, vel audibilē illam Aegyptiorum

e. r. nat. hist. c. 7.

f. lib. 4. c. 1

g. Pompe mel. lib. 3. cap. 10.

h.lib.1.c.3; tiorum institutione, paruo loco fuisse con-
 clusam, scribit idem Diodorus^h, Olim Ae-
 gyptum, numero hominum, omnes ferè or-
 bis gentes superasse. Oppida insignia, ciui-
 tatesque priscis temporibus ultra decem &
 octo millia fuisse in Aegypto. Ptolomæi La-
 gi tempore, amplius tria millia, quæ & vsque
 ad nostram, inquit, ætatem perdurant, annu-
 merata sunt. Vniuersi populi numerum fuis-
 se antiquitus septies decies centena milium:
 nunc haud pauciores esse ter decies centies
 milibus tradunt. Hæc ille. Porrò Indorum
 gens in Asia, maxima inter cæteras or-
 bis, optime fuit constituta. Argumento est,
 quod nullus vnquam eis rex aduena impe-
 rarit ante Alexandrum Macedonem: quod
 mirum est de tam numerosa gente. Com-
 memorant namque Indiam tam vastam vt
 diu credita fuerit tertia pars esse terrarum.
 Oppidis adeo exultam, vt in ea fuerint
 quinque millia præcipua capacitate, popu-
 lorum nouem millia: Quia soli Indi nun-
 quam à natali solo recesserintⁱ. Vniuersa
 igitur gens Indorum olim in septem ordines
 diuisa fuit^k, quorum primus philosopho-
 rum erat, secundus agricolarum. Tertium
 ordinem conficiebant omnis generis pasto-
 res.

i. Solv. in
 poly. c. 55

k. Dio. Sic.
 lib 3. c. 10.

res. Quartum locum tenebant artifices, quorum pars armis, pars rusticis instrumentis, alij alijs vtilibus rebus fabricandis vacabant.

Hi erant non solum immunes à tributo, sed frumentum insuper à regia percipiebant. Et cum lege cautum esset, vt qui membro aliquo quempiam orbasset, non modo talionis pœnam subiret, sed etiam manu truncaretur: si quis artifice manum oculumve ademisset, capitale erat. Tantum nimirum tribuebatur artificibus. Quinto ordine erant milites, sed numero secundi. Sextus erat ordo Ephorum siue superintendentium. Septimo loco existebant, qui publicis consilijs præerant, numero paucissimi, nobilitate prudentiaque maximè insignes. Nusquam mentio mercatorum, nullo honore aut numero censebantur. Arabes qui & ipsi longe lateque diffusi sunt, diuersis, vt auctor est Solynus, moribus viuentes & cultibus, commercijs student, aliena non emunt, vendunt tantummodo sua, quippe & syluis, & mari diuites^l. Gamphasantes, teste eodem Solyno^m, fugiunt cōmercia, & nulli se externo misceri sinunt.

l. Solyn. in poly. c. 36.
m Solyn. in poly. c. 34

Vt ad Italiã descendã, consentiunt in eo vetores, cre-

n. Geor. 2. res, creuisse eam non mercatura, sed exerci-
tio vitæ rusticæ, quod etiam denotat Vergi-
lius, laudans n̄ vitā rusticam à priscis eius vi-
tæ cultoribus, in hunc modum.

*Hanc olim veteres vitam coluere Sabina:
Hæc Rem⁹, et frater: sic fortis Hetruria creuit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.
Septemq; una sibi muro circumdedit arces.*

Si altius repetas, reperies quem Gentiles
Ianium, nos Noen vocamus, anno decimo
nono Nini regis Assyriorum, venientem in
Italiā (quia intellexerat Cham filium suum
corrumpere ibi iuventutem) primum Ita-
liam formasse bonis institutis & legibus, do-
cuisse Theologiam, Physicā, Astronomiam
diuinationes, ritus, & rituales cōscripsisse, &
in re rustica, non in mercatura instituisse. °

o. Rero li.
5. de Nino
filio Beli.

Primi veró patres, vt ex sacris edocemur bi-
blijs, Abrahamus Isahacus, Iacobus, & alij
horum filij, quin & Moyses & David in re-
gione Syriæ, studuerunt alendis pecoribus
quæ & victū & amictum homini ministrant,
& tota eorum substantia in re pecuaria con-
sistebat. Vnde nomē pecuniæ P, quod apud
eos vnum hoc vsurpabatur delitiarum & di-
uitiarum genus. Non dissimilis fuit vita ve-
terum Germanorum quibus numerosa ar-

p. c. totum
219-3.

menta,

menta, solæ & gratissimæ opes erāt q̄. Simi-
 lis quoque vita Hispanorum: siquidem tem-
 pore Geryonis regis Hispanorum, vt recen-
 set Iustinus ^r, armenta, solæ opes, habita-
 sunt. Idem ferè traditur de veteribus Gallis.
 Et factum est successu temporis, vt commemo-
 ratæ gentes cum nullas noscent delicias
 præter pecora, licet optimis legibus, literis &
 philosophia formatæ fuissent: Germani qui-
 dem à Tuyscone gygante anno quarto Nini
 filij Nini: Hispani eodem tempore à Tubale
 quintogenito Iapeti: Galli à Samote ^t (qui
 ita dictus est à sapientia qua eiusdem ætatis
 omnes præcedebat) quia difficillimū est me-
 diocritatem seruare, cum nihil haberēt quod
 eorum animos eneruaret, magis declinarint
 in ferociam, minus malū, quam in molliem.
 Nam restatur Cæsar reperisse se Germano-
 rum vitam consistere in venationibus atque
 studijs rei militaris, agriculturæ non studuis-
 se, maiorem partem victus eorum in lacte,
 caseo & carne constitisse. Et Tacitus notat,
 eos natura sua contemptui habuisse aurum
 & argentum, & ægrè tandem permutacione
 mercium vsos. Veteres Hispani fuerūt duri,
 laboris patientes, & semper bellicosi, malue-
 runtque habere bellum quam ocium. Cumq̄;
 extra-

q. Cornel.
 Tacit. de
 mor Ger-
 man.
 r. lib. 44.

t. Bero. li. 5

t. lib. 6. de
 bell. gall.

v. de mor.
 German.

extraneus abesset hostis, ipsi domi excitarunt seminariū discordiæ & belli. Anteposuerunt militares equos atque arma bellica proprio sanguini. Fœminæ res domesticas, agrorūq; culturas administrabant, viri verò armis & rapinis inferuebant. Gallis antiquis ferox erat ingenium, ingenita simplicitas, maius bellorum quam agrorum studium, plus virium quam consilij in bella cōferebant. Fuit

x 6. de bel.
Gall.

enim tempus, teste Iulio Cæsare^x, cum Germanos Galli virtute superarent & vltro bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agriq; inopiam, trans Rhenum colonias mitterent. Idem Iulius Cæsar de Sue-

y. 4. de bel.
lo gal. Euro-
tro epith.
bell. gall.

uorum moribus ita scribit y. Sueuorū gens longe maxima ac bellicosissima Germanorū omniū: & post pauca. Mercatoribus est ad eos aditus magis, eò, vt quæ bello cœperint, quibus vendant, habeant, quā quo vllam rem ad se importari desiderent. Iam vt vnum atque alterum exēplum adferamus ex Græcia. Olim Athenienses prudētissima ciuitas, nullum ciuitate donabant, nisi opificem, qui cum tota domo se Athenas contulisset, aut perpetuo exilio, natali solo pulsus esset. Lacedæmonij olim, quorū præ cæteris in Græcia status Reipublicæ laudatur, peregrinos amoue-

amouebant , non modo ne frugalitas quam sponte elegerant & contemptus auri permanerent , sed etiam ne ciues versutias atque dolosa peregrinis haurirent ^z . Sciebat enim optimus Legislator naturā ad peiora quazq; procliuem esse . Plato sapientissimus philosophus , in secunda illa & Republica perfecta, quam descripsit dialogo quinto de legibus , proximè accedente ad Rempublicam in qua omnium rerum fit communitio, cum partitus fuisset domicilia agrosque in quinquies mille & quadraginta , noluit quēquam qui de quadraginta & quinque millibus domorum esset , cauponem mercatorēve nec sponte nec inuitum fieri . Fecerunt ergo Græci sapientes , pluris opifices, quam mercatores nec iniuria, quia postmodum per mercatores , vt ex Cicerone hoc deplorante ostēdimus, luxuria & Ignauia in Græciam migrarunt. Britannia (Scotiā comprehendendo) insula tam ingens vt pene nomen orbis alterius mereretur, ante tempora Iulij Cæsaris fuit incognita, & tū primū extranei commercia cum Britannis facere cœperunt, cum victoria potius Insulam aperuisset ^a . Testaturque Solynus ^b Britannos etiam suo tempore custodisse morem vetustum, nundinas

z. Xenop.
de rep. Laced.

Tacit. in
in vita Iu-
lij Agri. &
Eutr. epit.
bel. gall.
a. Dio. Sic.
lib. 6. c. 8.
b. in poly.
cap. 15.

dinas ac numos refutasse, dedisse res & accepisse, mutationibus necessaria potius quam pretijs darasse. Quis moris vestigia etiamnum videntur durare, cum ipsi Britanni suas merces extra regionem ferant diuendantq; ut ad se paticiores alioqui ad nauigaturos admittant commenti in eam rem legem ingrossissimam. Nam quid aliud est prohibere ne pecunia signata e regione deferatur, quam mercatores externos minimè aspera constitutione, & sine cuspisque exacerbatione, ac quasi phaleratis verbis frequentem nauibus aditum recusare. De Iuerna verò, quam vulgus Irlandiam vocat, idem iudicium est, quod de inhospita & inculta antea Britania, siquidem & hi crudeles & agrestes mores seruauerunt, donec commercio aliarum gentium honestiores humanioresque mores paulatim subibissent. Burgundiones veteres, fabrilibus ministris atque agricultura, vitibusque colendis quantum fecisse proditum est memoria, interque eos primas tenuisse, qui præ cæteris in his rebus essent insignes. Penes hos, dicendi magistratus potestas erat: adeo ex re rustica & artibus fabrilibus omnia pendebant. Incolas Melites insula, quam nos vulgo Maltam vocamus, asserit Diodorus Siculus,

culus c fortunatos existimari, non à mercatoribus, qui tamen eo nauigantes propter plures quos habet tutos portus, eandem gloria et opibus auxerunt: sed quoniam varij generis artes exercebant et optimas facerent lineas telas, tum tenuitate tum mollitie spectatas d. Utq; nec præclaro generosoque ortu, mercatores immodice efferantur; fama est, primos mercatores, qui merces in alias regiones nauibus portarunt, fuisse illos quorum modo meminimus Phœnices, de quibus quidam sic cecinit:

d. Baysius
de re vesti-
tiar. c. 17

Primis per æquora vectis

Instraverat salum, primi docuere carinis

Ferre cauis, orbis commercia, etc.

Eosque præter alia vitia insatiabili auaritia raptos fuisse: illinc constat, quod cum durante incendio sylvarum in Pyreneo, ex montibus flammatarum vix cepissent descendere stillicidia argenti liquefacti: & habitatores illorum locorum vnum argenti ignorantes, metallum illud contempnerent: superuenientes in Hispaniã f mercatores e Phœnicia, emerunt vili rerum permutatione magnam argenti vim, & in Græciam, Asiam, ad nationes ceteras, detulerint. Addeoque vt & nunc ferè fit, excitauit, eos quæstus cupidi-

e. Pomp.
Mel. lib. 1.
cap. 12.

f. Dio. Sic.
lib. 6. c. 7.

. 10 . 110

D tas, vt

tas, ut cum onustis nauibus superaret argentum, amoto ab ancoris plumbo, argentum eius loco subderent. Quo lucro Phœnices admodum opulenti facti, plures colonias, tum in Siciliam propinquasque insulas, tum in Lybiam Sardiniamque ac Iberiam destinârunt. Et hæc quidem in genere recensuimus. Illud autem omittendum non est, ferarum quas commemorauimus nationum mores agrestes & incompositos tamdiu durasse, donec exterorum præsertim mercatorum, eorumve qui eas debellarunt commercio paulatim immutari contingit & politiores fieri.

Verum enim uero ea mutatio morum, quod dolendum plurimum est, ferè fuit in peius. Cum enim virtutis unica ratio sit via, difficile fuit quin peregrinarum rerum notitia, molliores effectæ sunt, quæ antea nimium erant seueræ ac fortes. Quamobrem Romani hac arte in stabiliendo imperio in diuersis provincijs, ut deuictos à se assuefacerent operam dare, quieti & otio per voluptates, & rerum effeminantium aduersionem, ut mitesceret & ne rebellionem meditarentur. Et hæc vitiorum delinimenta, imperitij sicut prodit Tacitus de Britannis, humanitatem vocabant, cum potius pars feruitutis essent.

g. in vira
lulij agri-
vol.

essent. Prædicauit enim Cæsar omnium Gal-
 lorum fortissimos Belgas, propterea quod à
 cultu & humanitate prouinciæ Narbonen-
 sis longissimè abessent. Qua ratione & Ger-
 mani, quia mediterranei sunt, & Oceanus il-
 le germanicus nauigatu periculosus ac ig-
 notus, raris ab Italia Græciaque nauibus adi-
 batur, diutius retinere priscam illam & ri-
 dem simplicitatem. Sicq; in sua inopia, ege-
 state, patientia Germani permansere, eodem
 victu & cultu corporis vtentes. Et adhuc
 auitæ ferociæ plusculum retinent ⁱ. Non ⁱ B. Rhena
 est itaque peius, imò melius cum ijs actum,
 quam cum populis, exterorum mercatorum
 commercijs cõtaminatis. Nemo est qui tam
 bellicosos dicat Sueuos quam olim fuerint.
 Et in causa esse arbitror, quod vt olim bel-
 lis, ita hodie potentiores Sueuorum ferè
 omnes mercaturæ vacant. Iam vt superiora
 exempla amplius etiam rationibus corrobo-
 remus: hoc perpendendum est, in vniuer-
 sum omnes gētes postquã dominia rerū fue-
 runt distincta, vltas esse permutationibus. Ex
 quo efficitur, quamdiu inter gentes mansit
 permutatio, non fuisse frequentatam mer-
 caturam de vna in aliam regionem: sed cõ-
 pisse inter eos qui longo terrarum spacio

D 2 disiuncti

k. polit. 1.
cap. 6.

disiuncti essent, inuenta primum emptione & venditione. Nam vt declarat Aristoteles^k, cum externo auxilio opus foret vt ex remotis partibus necessaria adueherentur, & ea quibus homines abundabant, exportarentur, ex necessitate fuit pecuniæ vsus introductus, quoniam omnia quæ natura necessaria sunt, non facile deferri poterant. Quid itaque mercator egisset cum suis mercibus in alienis regionibus? Primum suas deferre molestum admodum erat, neque enim omnibus equi sunt, nec omnibus naus aut cursus copia contingit, & vt contingat, fieri potest vt naua vel auriga non egeat ijs rebus quas mercator pro vsu naus currusve vicissim offerret. Iam etiam si suas res cum alijs permutasset, in eodẽ hæreret luto, siquidem idem incommodum incideret in eadem deferendi domum, quo laborabat in adferendo. Deinde venditor fortè emptoris aut emptor venditoris opere non egebat. At indigentia est causa contractus ineundi, quãdoquidem cum vterque alterve nihil alterius desiderat, contractus inter eos nullus solet interuenire^l. Omitto difficultatem in reuocandis mercibus ad æqualitatem deficiẽte pecunia, quæ inter domesticos ciues satis grauis erat, nedum

l. Arist.
eth. lib 5.
cap. 5.

nedum fuisset inter extraneos leuis. Ob eâsq;
causâs introductus est numus ex instituto ^{m.}

Et post numum cœpit emptio & veditio ^{n.}

Sed videtur, inquiet quis, peius actum cum
hominibus eo sæculo quo numus in vsu non

erat. Imò verò multo melius. Quâdoquidem
permutatio ad sordidum illiberalémve quæ-

stum qui ferè scopus est omnium mercato-

rum (vulgò enim vt fertur, Lucri bonus est
odor ex re qualibet) non pertinet: sed præbet

solummodo ea quæ secundū naturam neces-

saria sunt. Placet hic optare cum Plinio ^{o.}

O vtinam possit è vita mortalium in totum
abdicari aurum sacra fame, vt celeberrimi

authores dixere, profcissum conuitijs ab op-

timis quibusque, & ad perniciem vitæ reper-

tum. Quanto foelicius æuum, cum res ipsæ
permutabantur inter se, sicut & Troianis tē-

poribus factitatum, Homero P credi conue-

uit. Sūnt enim commercia victus tantum
gratia inuenta non quæstus & lucri. Hinc il-

læ lachrymæ. Sic omnia fatis in peius ruunt.
Primis enim temporibus erat vita commu-

nis & rerum omnium communio, antiquif-
sima perfectissimaque viuendi nōrma. Sed ei
inuidit inimicus, & propter hominum im-
probitatem successit rerū permutatio, com-

D 3

munione

m. Arist.
d. loco.
n. l. i. ff. de
cōtr. emp.

o. li. 33. c. 8

p. lib 6.
Iliados.

q. polit. 1.
c. 6.

munione deterior, emptione preciosior. Tertio subiit ferrum argentum aliudve metallum, primo simpliciter definitum magnitudine & pōdere. Postremò adiectus est character, vt homines mēsurā leuantur 9. Et enim signum positū est ad quantitatem demonstrandā. Et hi sunt gradus labentiū temporum, quorum occasio fuit rerum externarum insatiabilis cupiditas: quæ ad se explendum, mercatura vsa est. Ex prædictis diuersarum nationū constitutionibus vel politia intelligi potest, priscos populos ignorasse prorsus omnē negotiationē, quosdam neglectū nulloque numero habuisse, aut nō nisi graui habito delectu vsos fuisse in admittēdis mercatoribus, alios sua vēdidisse, aliena nō comparasse. Deniq; vbi negotiatio frequentata fuit: vt plurimū plus mali quā boni inuexisse. Econtra nullas gētes sine opificibus vixisse, & eosdē inter præcipuos ordines recensuisse & retulisse. Sed de his hætenus, nunc ad deorum figulos poētas transibo, qui sub fabularum inuolucro, ne quem offenderent, voluerunt veritatem latere. Fingunt itaque Mercurium præsidere furto & mercaturæ, tum quod ad quæsitū faciendū plurimū prodesset, cū quod nihil intersit inter negociantis ra-

vis rapinam atque periurium furantisque de-
 ierationem ac raptum. Tacite innuētes pau-
 cos reperiri iustos mercatores, quod certe
 hoc tēpore verū experimur, postquā & lin-
 gua cœpit esse in quæstu: quapropter cum à
 prædominante fiat denominatio, & confide-
 retur id quod vt plurimum, non quod raro
 euenit, à communiter accidētibus appel-
 larunt Mercurium præsidē furti. Porro eun-
 dem pingunt pennata talaria neſtentē, quod
 negotiantium pedes vbique pergendo quasi
 pennati sunt. Virgam habentem ſerpentibus
 nexam, quod mercator modo diuitijs suis
 æquet ſceptra regum, & breui post tempore
 accipit vulnus quasi à ſerpentibus, quo

r. l. 3. 4. & 5
 ff. de leg.

Irus erit subito, qui modo Cræsus erat.

Galero & gallo coopertum caput, quod om-
 nis negotiator vt plurimum inuigilet cū per
 mare per terras currit, vix vnquam ſecure
 dormiens. Gallum enim excitandis in opera
 mortalibus, rumpēdoq; ſomno genuiſſe pro-
 uidētia diuina videtur. Præſidē verò artium
 mœchanicarū & inuentricē, fingunt Miner-
 uā, eademq; ex Iouis vertice natā eſſe, nimi-
 rū ab ingenio. Omnes enim eius inuentiones
 ſiue artiū ſiue bellicorum ſtratagematū (eſt
 enī eadē dea belli) ex vi ingenij atq; ſapiētiae

D 4 proce-

procedere videntur. Hanc fingunt armatam
 Gorgona habentem in pectore, quasi terroris
 imaginem, eo quod ciuitas quæ recto in-
 genio gubernatur siue sapiētia adiunctis ar-
 tibus mœchanicis, sit rectè munita. Veste tri-
 plici subnixam, quod non modo vi ingenij,
 sed etiã exterioribus exercitijs pluribus ful-
 citur. Longam hastam vibrantem, quod ci-
 uitas in qua illa principatum tenet non mo-
 do non mollescat ocio, sed cum hoste sem-
 per parata sit prælium conferre, finésq; suos
 tueri. Fingitur eadē virgo immortalis, quod
 ciuitas in qua regnat Pallas nunquam vinca-
 tur, nec vnquam ocio torpescat, luxuria ve-
 rò desidiaque vacet, incolumis, viridis, ac vi-
 ribus integra permanens, ideoq; effugit im-
 perium Cupidinis, filij Veneris, cui Iuppi-
 ter, Neptunus, & Mars succubere. Sed vt
 ad rationes vnde digrediebar, redeam, pri-
 mum sic statuo eam foelicem esse Rempub-
 licam, quæ stabilis ac diuturna est, & e contra
 infœlicem eam quæ instabilis est. Quo con-
 cesso, docebimus rempublicam eam quæ ar-
 tificibus mœchanicis munitur proprijs fun-
 damentis niti, illam verò quæ exteris natio-
 nes vt Hispanos, Italos, Germanos, Anglos,
 Francos, Venetos, aliunde accersit vt maxime
 nume-

numero ibi negociantur: excipiens hominum cuiusque generis multitudinem in statione suam, niti mutuatitij auxilijs. Et consequenter illam diuturnam, hanc vero subinde ruituram. Nam opifices mechanicis indigent, educati in vna regione, inter quos, leges & mores iidem constituti, tum iuris æqua descriptio certa que viuendi disciplina per quas bene beateque viuunt, quibus denique est par genus, similis lingua, communis vsus, cultusque vitæ, hi naturali amore afficiuntur erga conciuēs & patriam, quia simile gaudet simili, & æqualitas, ut est in prouerbio, est alitrix & nutricia pacis. Quæ quidem sunt apud philosophos demonstrationes vsu rerum confirmatæ. Qui amor erga natale solum compellit hominem perpetuo manere in ciuitate apud sui similes, nisi quod aliquando quidam matrimonio exteris coniuncti, vel propter excellentiam alicuius artificij aut similibus de causis, trahantur aliorsum. Sed abitus & emigratio quorundam priuatorum in republica præsertim populosa parum vniuersitati nocet, & si multi excedere ciuitate vellent, magistratus quosdam iniuncto munere publico retinebit, & astringet, in alios suam ditionem, & ius exercet,

ff. veluti.
ff de Inst.
& iu. iuncta
glo sing.
In l. fin. C.
si ser. exp.
vêd. Dio.
Sic lib 4.
cap. 1.

ebit, omnes deniq; remorabitur partis bo-
 norum multa denunciata, aut alijs legitimis
 modis ab eo proponendis. Quamquam prop-
 ter commemoratas rationes, priuilegia qui-
 bus à suis principibus ciues præsertim in ci-
 uitatibus priuilegiatis, dotati sunt: efficiunt
 vt cupide ciuitate fruantur: Est tamē & alia
 ratio, cur opifices perpetuo in vna ciuitate
 habitare optēt, quod nimirum omne eorum
 lucrum consistat in concursu & frequenta-
 tione plurimorum qui eorum fabricata arte
 emunt. Nam si eo redigatur opifex vt sua
 cogatur offerre quibusuis emenda, vili ven-
 det, merx enim vltronea putet, hoc autem
 cōtingeret opificibus in aliam ciuitatē emi-
 grantibus. Ciues enim cuiusque ciuitatis
 plerunque habent delectum ciuium & pere-
 grinorum in emendo aut contrahendo, &
 peregrini quia incogniti nec celebres sunt,
 iacent nec habent quod operētur, nisi prout
 euentus fert, occupantque extremū. Mauult
 ergo & cōsiderate agit opifex quod maneat
 in vna republica, vbi ipse notus est aut pa-
 réntes sui egerunt vitam vulgo noti. Nam
 qui parentes aliquādo cognorunt, ex huius-
 modi familiaritate deueniētes in cognitionē
 filiorū libenter eos præ alijs eligunt & adcūt.

Idcir-

Idcirco etiam quod qui habuit maiores suos alicuius artis peritos, si ipse in ea se exerceat præsumitur itidem bene peritus ^t. Illinc fit ut multa ijs occurrant fabricanda, in quo situm est præcipuum fundamē operariorum. Nam nihil miseratione dignius opifice, cui cum animus sit in labore cōparare victum, deficit quod operetur destituiturq; opificio nec frequentatur. Ecōtra cui abunde adijcitur quod cōficiat, & cui operi opus accrescit & repullulat necessario prospere aget, si alioqui sit honestæ & tēperatæ vitæ, nisi occulta aliqua de causâ à superis puniatur. Et ita efficitur quod indigenæ mutuo se agnoscentes, amâtes, & inter se cōnexi, vltro citroq; cōtra hūnt, alter alterū sustētâtes. Nam cū in republica plures sunt ciues, & vnusquisq; aliquot opificiū exercet, ij ciues in vnū collati, & alter ab altero depēdētes, quasi vnū hominē cōstituūt, q multiplici arte pollet, oculis plurib⁹ cernit, operatur manib⁹ multis, & pedib⁹ pepē infinitis nititur. Et hæc verè vna est Respub. de qua vberi⁹ suo loco. Sed quādoquidē populares operis populariū nō tā abūde vtūtur, vt operarij inde vitā tueri queāt, ideo admittim⁹ negociatores in repub. præfertim indigenas, q opificib⁹ abūdâter suppeditēt opera facien-

t 1 2 § sed
anat C de
vet. iur.
enuc.

facienda, & eorum fabrefacta opera euehant in regiones in quibus ijs opus est, vt exoticas merces rursus inde aduehant, & ciuitati necessaria. Quēadmodū Brugis panni lanei qui conficiūtur in Septētrionales regiones euehuntur, quæ vicissim subministrant alia, vt axungiam, seuum, picem, frumentum. Panni gossypini in Hispaniā, vnde rursus frumentum, vinum, lana & aurum. Amphimalla tenuiores panni, & versicoloria peristromata, in Italiam, & inde in Turciam, vnde ad nos sericum, panni bombycini, holoserici & subserici, ad luxum inuenta & quibus possemus carere v, Quapropter Socrates apud Platonem x censet non solū ea opera debere confici, quæ ciuitati sufficerent ad cultum & vitum, sed qualibus & quot illa indigeret, ob aduenas nimirum eam frequentantes & huiusmodi quærētes, vt in aliam regionem eueherent. Et huiusmodi quidem Respublica in qua *εὐρύχθους* opifices singuli ita operantur ad quod natura apti sunt, non potest perire, sed semper sui similis permanebit, & perennis successione, nihilque mali aut infelicitatis ei potest accidere, nisi fortè bellum mercatori aditum & exitum intercludat, vt cum velit exire nō liceat: quæ fortuna etiam emporijs

v. Soly in
poly. c. 53.
x. 2. de re-
pub.

porijs præcipuè fundatis in peregrinorum & aduentitiorum commercio communis est. Sed respublica cuius præcipuum fundamentum cõsistit in aduenis & exteris, in qua qui artificium necessarium vel aliàs vtile humano generi arte & manu exercerent: seruiunt exteris in onerando, exonerando & alijs modis, nititur fragili fundamine. Nam cum seruilibus officijs intenti ætatem agunt, mercatore deficiente, vna corruunt, quia nullum artificium liberale callent, sed tantum noti sunt pro vehicularijs vel mercenarijs. Quod si antea fuisset incognitum, nuper est cognitum. Patuit enim non ita diu Antuerpiæ, absente ad tempus anglica natione, quot homines plebei hoc incõmodum senserint. Videbatur enim iam ex parte ruitura ciuitas, & fortassis sic erat futurum, nisi Senatus sanioribus consilijs eius denuò præsentiam, mercaturamque impetrasset. Et hæc tantum vna fuit natio, quid censes futurum fuisse, si aliæ nationes itidem defecissent? Rursus quibus locis paratur sericum, plurimi à teneris vnguiculis operantur (non est id artificium vtile aut necessarium) iam si mercator eis adiimat sericū: (fit enim hoc sæpe vt experientia nos docuit & etiam docet) nihil prorsus habent,

habēt, cuius auxilio nisi, per ignauitā & imperitiā artificij liberalis degere possint, verum ē vestigio inertes & oīm abiectissimi deprehendūtur: segnes crudelis egeitas opprimit, hos hoīes odio superiq; sequuntur. Nec enim facile fit, vt qui se ad stipēdiariū cōtuberniū cōtulerūt, id vitæ genus relinquētes, artificium aliquod liberale addiscāt, quidā enī ex illis iā sunt p̄uēctioris ætatis, qui totū tēp^o cōtriuērūt in huiusmodi operis, quos vel pudet vel tædet iam aliquid discere. Alij sunt adolescētes, & prout in ea ætate cum sanguine simul perturbationes animi effrenatius adolescūt, patiūtur à cōtubernalibus & consodalibus se seduci, vinarias tabernas inuisunt, deniq; alienū xs grande conflant, vt cum nihil possideant nihil lucrentur, vel cogātur ostiatim medicare, vel forti seruitutis se subijcere. Et vt maxime aliquod opificium iam addiscāt, nunquā euadent in eo perfecti, quia à teneris annis (vt vult Socrates) oportet quēq; artificijs assuescere. Et hæc pluraq; ex aduenarum commercio nascuntur incōmoda, quæ in re publica opificibus constante, nullū locū sibi vendicant. Quandoquidē si alicuius artificij vltus in ciuitate intercidat, nec frequentetur (quod raro fit) artifex noster quocūq; terrarum

7. cap. 1.
11. q. 1.

rū abierit, potens est victū lucrifacere. Et illi qui seruiūt opificibus nostris, ijs seruiūt qui nō deficiūt, & à quibus peritiores & tādē artífices euadēt, quod nō cōtingit ijs qui toti exterorū mercatorū addicti sunt seruitio. Deinde vbi aduētitiū ille negociator deficit, non modo ob cōmemoratas iā rationes ciuitas ipsa perit, sed etiam quia in huiusmodi oppidis populosis, cū singuli vixerūt pro suo arbitrio & alij aliorū mores imitati, dediscētes mores patrios degenerarūt i peregrinorū pessimos aut saltē diuersos mores (vt ad pessima quæq; humana natura est prona ⁊ fit vt mercatoribus aliò migrātib⁹, relictis inter se ciues dissentiāt, propter dissimilitudinē morū, quæ disparitas facit vt respublica nō modo nō floreat, sed ne stare quidē possit. Scripsit Plato ⁹ ciuitatē quæ mercatura præsertim cauponaria est dedita, dolosi animi, instabiles ac infidos mores parere, vt parū ipsa sui ipsius & aliarū gentiū fidē & amicitia colat. Præterea si velis replicare memoriā tēporū constat qualescunq; summi ciuitatis viri fuerūt, talem ciuitatē fuisse^b. Cū ergo summi viri versantes in emporijs in quibus est opulentiā omnium diuitiarū, sint dissoluti; fit vt & opifices ipsi in luxu vita, in opiparis coëtijs, in nuptijs

z Gene. c. 8. & Plat. 2. de rep. ⁹ 2. 4. de leg.

b. Tacit. anna lib. 18. & eccle. cap. 10.

nuptijs & in bellarijs, quam fieri potest maxime eorum vestigia sequantur, præsens tantum tempus agnoscentes, cogitantes se habere abunde quod arte fabricentur, & ita seipfos non noscentes nec intra fortunam viuentes, deficiente mercatore, qui subministrabat satis operis conficiendi, super quo consistebant, fiunt omnium miserrimi, casus multis hic cognitus & iam tritus, & è medio fortunæ ductus aceruo. Ciuitas enim nulla legum potentia quiescere potest, si cuncta ad superfluos sumptus erogent ciues, sique ferijs posthabitis, conuiujs & ueneris oblectamentis obrixe putet operam impendendam. At ubi non sunt tantæ copiar tantaque rerum omnium abundantia, cuiusmodi est in emporio: est tamen quod satis sit, ut in nostra opificum republica, ciues frugales sunt, parce uiuunt & sobrie & seipfos norunt, quo nulla maior est sapientia. Ideoque stabilis est hæc respublica, illa uero fluxa & momentanea, cum deficiente fundamento cætera corruant. Aduenæ autem & aduentitij mercatores qui non communi utilitati, sed proprijs consulunt, inftar lignorum pro aquarum impetu feruntur, huc & illuc agitantur, & facile deserunt stationem etiam ob minimam occurrantem

e. Plato ad
Diog. epi-
stol. 7.

Probatur
mercato-
res defice-
re.

nam oc-

nam occasionem vel ob leuem aliquam iniuriam illatam, cum fauor patriæ non cōmoueat ad manendum. Et facillimè eorum animus ab indigenis alienatur, cum sint alterius linguæ, naturæ, conditionis, plerique etiam ex ijs alio loco familiã alentes. Imo vix quicquam pensi habent cōtra Deum & iustitiam violare fœdera & pacta cū ciuitatibus inita, firmata per principes, sed cōmigrāt alio cum mercibus, & ibidem etiam cōtractant. Neq; mutua indigentia neque commoditas portus & loci, neque exceptio gratissimo hospitio, neque amor necessariorum, neq; pudor aut consuetudo retinet inuitos aduenas. Aliquando fit quod mercatores aduētitiij excedant vrbe alioque se conferant iustis rationibus moti, veluti propter seditionem vel pestem late serpentem aut occultam à Deo immixtam causam, qui casus ex improviso quotidie ciuitatibus imminet, hinc fit vt se suaque repente inde subducant. Hic silentio prætereo Brugæ, libentius enim externa in tali re quam domestica recordor: in quibus tamē debilitata magis quam fracta fuit mercatura. Nec enim Brugæ penitus destituta sunt omni mercatu. Nam quantum ad lanam attinet, in hunc vsque diem retinere

E pristi-

pristinam negociationem & mercatorum, concursum. Et iam recenter aperta commodissima navigatione reflorescunt; si licet id quod euenturum est prælagire. Nunc quoq; si vel tatum vna natio relinquat emporium, aliae itidem nationes paulatim deficient. Siquidem vt magnes ferrum trahit, sic mercator mercatorem, nationem natio inuitat & sequitur. Et hæc quidem hætenus. Nunc ad secundam rationem conuertamur. Demonstrandum iam ciuitatem quæ cõmercijs Barbarorum & exterorum contaminatur, & in ijs potissimum tota cõsistit, seruam & miseram, quæ verò suis opificibus fulcitur, esse liberam. Primum enim quid miserius quam longo tempore ingèti labore grauissimis expensis, ire & redire in ambiendo exterarum nationes, in quo ferè euenit quod procis eandem petentibus, aut canibus qui vt potiantur eodem osse morsu decertat: dum sociarum ciuitates idem sollicitat. Quod cum fit exterae illæ nationes alterutros sollicitatores vana spectant, veretur ne tã magni desiderij frustratio aut desperatio eos auertat, subrident igitur & pollicetur semper facturæ videtur vnde inter ciuitates idem prosequentes fit discordia, siquidè iuxta Platonem ^d, similtas inter

amu-

Argumētū à seruitute.

d. 7. de re publ.

æmulos nascitur, cuius prima origo ab exteris, quod indignissimū & merito est deplorādū. Rursus qui iā deuinctas, imo & sacris & iureiurando obstrictas habent nationes, & mercaturā nacti sunt, ijs maxīma pars laboris restat, in iisdē tuēdis & retinendis. Nā quemadmodum milites mercenarij transfugæ, nūc sub hoc, modo sub illo principe stipēdia merent, ita nationes exterræ odorantur sagaciter, si alicubi spes refulserit maioris quæstus. Quod si vspiam maior iuris immunitas ijs promittatur, conantur expedire se obligatione qua deuinctæ sunt, nodum in scyrpo quærunt. In summa captant vndique occasionem vt discedere à pacto liceat, alioque cum mercibus se conferre. Et fit vt magistratus tam anxie easdem debeat obseruare, vt non tam præesse & imperare, quam seruire & obsecrare videatur. Quas studuit capere vt ditescat, ab his capitur & miseræ seruituti mancipatur, quæ indignitas & seruitus magistratui & indigenis extraneorum causa non est ferenda. Et quid interim nationes illæ, rident in sinu, admirantur stultitiam consilij. O miseria infirmīta. Tandēne emptum tot sudoribus & sumptibus quo ridearis & illudaris?

DE FOELICI ET

Sed error ille in plerisq; animis altiores egit radices, quam vt extirpari possit, idemque accidit quod ijs qui aulas principum sectantur, illi enim non vidētes se in medijs ærumnis & calamitatibus viuere pulchrè sibi blâdiuntur, alios præ se contemnunt, & se omnium foelicissimos iudicant. Itidem & isti dum in maxima seruitute viuunt, sibi plaudunt, & alios præ se infœlices existimant. Agēdum erat prudentius, neque commercia aduenarum tanti comparanda, quod enim his rebus impendebatur, multo poterat collocari melius, cōsultius longè erat à nationum saltem quarundam commercio & amicitia abstinnisse, quod earum amicitia non multo sit bello tolerabilior e. At certum est nihil tale esse in republica constante suis opificibus & manuum mercibus, hæc enim vt diximus semper sui similis est, cum semper artifices maneant in ciuitate, quapropter in his conseruandis vix indiget magistratus imperio, quia suapte natura consuetum & dulce imperium non aspernantur. Quare hæc Resp. verè libera, eaque parte beata, illa è conuerso serua & misera, denique infœlix. Nunc agendum de opibus & potentia. Plurimi enim in hoc falluntur quod foelicitatem ciuitatis metiantur

e Eras. Ro-
ter. In lib.
de Inst.
prin. Chri-
stia.

Argumē-
tū ab opi-
bus & po-
tentia.

tiantur amplo censu, pleno ærario, potentia & diuitijs, vt hæc ferè causa finalis sit proposita ijs qui student ciuitatem suam facere mercatum omnibus communem: complures populos in suam stationem transportare sibi que coniungere: vt scilicet cæteris dicantur potentia, diuitijs, & censu antecellere, & eo se fœliciores existimant, quo alios his magis exuperant. Sed longè secus iudicant qui rectè sapiunt. Nam ciuitas suis munita artificibus, eo ipso quod opum copijs quæ in emporijs sunt, priuetur, longe fœlicior est, quod hoc pacto potest effici. Primum in eo errat quod diuitias & potentiam posse se putant cõparare si velint, sunt enim hæc dona fortunæ quæ eadem largitur quibus vult, nec sunt in nostra potestate. Quare grauissimè declamat Plato, viri ciuilibus modo compositionis sit non eam esse voluntatè, vt quam maximam & ditissimam esse velit ciuitatem: auro & argento refertam, ac terra marique plurimum dominantem, sed vt quam optima sit ac fœlicissima. Horum enim aliud fieri potest, aliud potest nõ fieri. Possibilia igitur velle debere legum fundatorem, quæ incerta sunt futurane sint necne non velle nec aggressurum, nam vana esset cupiditas. Vtq;

e. 5. de leg.

DE FOELICI ET

maximè obtingant diuitiæ, hoc sapiētes statuunt statum Reipublicæ bonū virtute potius & pietate, quā pecunia, opibus, potentia cōtineri, cum finis eiusdem sit bene beateq; viuendi ratio. Ideo omnis res & actio publica & priuata nō ad copiā, gloriam, & potentiam, sed ad iustitiam siue virtutē penitus est referenda ^f. Nec potest esse iustus (teste Cicerone ^g) qui non contemnit diuitias cæteraq; caduca & humana. Sed vbi diuitiæ abundāter affluunt: in omni flagitiorū genere degitur, tantum abest vt recte viuatur, ex vno vitio in aliud homines præcipites feruntur, & ex minore in maius. Conuenit huic loco illud Liuij ^h qui de Repub. Romana loquēs. Nulla, inquit, vnquam respublica nec maior nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quā tam sero auaritia luxuriaq; immigrarint, nec vbi tantus ac tam diu paupertati & parsimonix honos fuerit, adeo quāto rerū minus, tanto minus cupiditatis erat. Nuper diuitiæ, auaritia & abundātes voluptates desiderij per luxū atq; libidine perendi perendiq; omnia, inuexere. Hæc ille. Fit autē vt homines primum desidiæ & ocio sese dedāt, spaciētur, labores aspernētur, amœna loca & voluptuaria perambulēt, dormiāt priusquam somni

f. Noue. l.
vt omnes
obed. ver.
si vero.
g. 2. offic.

h. r. lib. ab
vrb cōd.

fomni cupido fit, & cū nihil agāt, nihil agendo, inate agere discāt. Ocio enim addicti capiuntur illicitis amoribus, siquidē ocia Venus amat. Huius comes est luxus in victu. Nam sine Cerere & Baccho friget Venus, vnde terra mariq; vescēdi causa omnia exquiruntur, nō famem non sitim operiuntur, & inde morbos nimia saturitate vel ocio cōcitos, sequitur immatura mors ⁱ. Horū affecta est luxus in vestitu & ornatu ^k, qui adhibetur vt spectētur, vt placeant, & vt purpurata simia, diues diuitias quoq; foris ostendet. Hęc talia sunt vt in clarissima luce versentur. Et verē ineptus sim si de his latius egero, tamen quod res est dico, nusquā frequentiora cōuiuia, dissolutiora sodalicia, delitias, magnifica & opulenta quæque reperiri quam in emporijs: & in celebrioribus in maiore quātitate, vt eadem vincant Syracusanas mensas, superent attica bellaria & Corinthium luxum. Qui quidem luxus labefactat clarissimas ciuitates. Testis sit Roma, quæ stetit & floruit cum seruaret maiorum decreta, de non inferendis in vrbe vnguentis, odoribus peregrinis, auro, argento, & serico. At cum placuerunt odorū delitiæ & vitiorum illecebræ & spretis maiorum decretis &

i. c. ne tales, de cōsec. dist. 5. k. Plutar. lib. de esu carne.

veterum virtute, ingressum fecit Assyrijs & Indis negociatoribus, imbecilliores redditi sunt Romani, sensim defecit potentia; & exinanitæ fuerunt eorū opes¹. Quod sentientes simili, vt retulimus, arte cæteras gètes deludere, ne victæ rebellionē cogitarēt. Deinde si sola patriæ fertilitas, fructifera rerū omnium copia ad inertiam & voluptatē homines traducit, vt author est de Tyrrenis Diodorus Siculus^m, qui priore virtute abiecta potuissent atq; ignauitæ tradētes, haud iniuria partem maiorum suorum in bellis gloriā amittere. Si in huiusmodi patria admittamus mercatores qui omnium rerum abundantia suppeditent; non intelligo quid sit aliud quam oleum camino addere. Quod si reipublicæ nostræ cōtingat ager sterilis, iubebimus eius inhabitatores ingenia sua excolere: quemadmodum faciebant Corinthij; qui cum sterile agrum haberēt, ita ingenia sua excoluerunt, vt nusquam gentium tam ingeniosi artifices inuenirentur: vt incertum sit magis negociatoribus artificibus Corinthus admirationi fuerit. Inunc, & superbi in exteris mercatoribus, & propter rerum omnium affluentiam quam inuehunt (vnde luxus & lerna malorum) & potentiam, alijs te foeliciorem putat, falleris,

1 Soly. c.
48. de polyhist.

m, Diod.
lib. 10. c. 9

falleris, probabit exitus acta, Reperies summas diuitias initium esse extremæ paupertatis, sicut extrema licentia, extremæ seruitutis principium est ⁿ. Omnis enim excessus verri penitus in contrarium consuevit.

n. Plato 8. de repub.

Quod axioma & in rebus naturalibus & in republica locum habet. Siquidem magna indigentia non nascitur ex magna inopia, sed ex magna cōpia, multis enim eger qui multa possidet ^o. Si diuitiæ multæ sunt nec custodiantur, homo desidis & stulti nomen subit, Si custodiam adhibeas, quis custodiet ipsos custodes? advocatus, medicus, villicus, œconomus, cocus, ancillæ, omnes furantur, & cū multæ sunt opes, multi et qui comedunt eas ^r. Itaque nulla maior est poena, quam

o. Xenop. in œcon.

volle seruire quod seruari vix potest. Hoc autem sunt opes magnæ. Deinde serio simul ac iocō addimus, quod vbi est rerum copia, eo vt plerumq; aduolant meretrices, at vbi meretrices, ibi intolerabilis luxus, cui illæ occasionem maximam præbent, qui luxus non modo vt diximus, ciuitatem perdit, sed etiam infamem reddit, sicut Corinthus quæ perpetua sui infamia locum prouerbio fecit. Processus autem rerum humanarum est, vbi ad summum peruenerint, rursus decidere &

P. eccl. c. 5.

omnia

q. Card. li.
8. c. 40. de
varie rer.

omnia ¶ retro sublapſa referri. Adeo nunquã
anceps & ſubinde varians fortuna vno loco
conſiſtit, ſed modo huc modo illic volitat
& cuncta peragrat. Luna in rerum natura
cum ad plenam perfectionem peruenit, ſen-
ſim minuitur, conſoꝝ autem augeſcit donec
in ſummo gradu erit. In ſumma amplitudine
diffuſa, quia, luce luget, aliena ſiue mutuati-
tia ¶, deficit paulatim & quaſi in nihilũ re-
digitur, fit enim tenebroſa. At tenebræ, quia
p̄uatio ſunt, nihil ſunt, tenebras enim deus
non creauit. Ex quo rurfus aliud argumen-
tum ſumitur, licet hic alieno loco, ciuitatem
ſcilicet fundatam ſuper populo & nationi-
bus exteris, diu ſtare nõ poſſe, cum ſint alie-
na & mutuatiua auxilia. Sed illic vnde abij-
re deo. Vides in rerum natura, quoniam ſe-
pius, vt inquit ille ¶, ventis agitatur ingens
pinus & cæſæ grauiore caſu decidunt turres
feriuntque ſummos fulmina montes, & vt
ait Pſalmiſta ¶, montes tangit & fumigant.
Humiles verò caſæ aut in vallibus ſitæ, non
timent procellas, non læduntur fulmine, nec
in eas vis maior ſæuire poteſt: quæ in excel-
ſo conſtitutas, ciuitates de ſtatu deijcit: Ro-
ma ex primis olim orta initijs; caput mundi
effecta defecit, & quæ ſæpius de victis hoſti-
bus

r. Cic. in
ſomno
ſcipion.

ſ. Horat. in
Odis.

t. Pſal. 103
& 143.

bus triumpharat victisq; insultarat, deinceps vincentibus colla subdidit. Notum ex historijs quid perpessa sit à Totila rege Gothorum. Et nostra memoria quid passa sit, pontificalem obtinente sedem Clemète septimo, expugnata auspicijs Caroli ducis Borbonij. Præterea tam ex summis diuitijs & nimia abundantia, quam inopia, oriuntur seditiones v, fieri enim non potest diuitias in ciuitate esse in eodem gradu cum virtute. Postquam enim diuitiæ incipiunt esse honori, & eas gloria imperiū potentia sequuntur, hæbescit virtus. Nam cum innocetia pro maleuolentia ducitur, paupertas probro habetur: & vt ait Socrates x, difficilis est diuitum familiaritas, cū nihil præter diuitias laudent & in ore habeant. Ad hæc potentiores, vt ait Xenophon y, illiberale ducunt magistratum pertimescere, quo factò authoritas quæ Senatui peculiaris semper fuit in omni repub. bene instituta, diu stare nequit, quæ immunita aut sublata mox sensim ea respublica labefactabitur tādēq; euertetur. Si enim obedire maximū est bonū tum in republica, tum etiā militiæ & domi, nemini dubrum est quin deprimere aut despiciere magistratum, maximū sit malū & oim penē malorū causa.

v. Pla. dia.
4 de Rep.

x. 4. de re-
publ.

y. de Rep.
Lacedæm.

Inopes

211111

DE FOELICI ET

Inopes autem non ferentes superbiã & defectum ditiorũ, vel propter diuitias eis inuidentes, siquidẽ inuidia ex opulẽtia oritur ^z, »
 inhiant bonis locupletum, isdem insidiatur, »
 & magnũ pauperies opprobriũ iubet quiduis & facere & pati, vnde minima oblata occasione, sãuit animis ignobile vulgus, agit hostiliter, tumultuatur, locupletiores inaudit, cogitans non habere se quod perdet, nec posse secum peius agi quam antea agebatur, ex præda locupletius futurum. Vnde feditio
 per quam res maximæ dissipantur ^a. Expedi-
 dit ergo ciues omnes esse mediocriter tantum diuites, quales sunt in republica nostra opificum, Quod etiam vult Secrates apud
 Platonem ^b, & ipse Plato ^c. In quocunq;, »
 inquit, hominum cœtu, nec inopia nec diuitiæ sunt, ibi iustissimi mores aderunt, neq; »
 enim ibi contumelia, neque iniuria locum »
 habet. Et illas esse optimas leges putandum »
 est, inquit Diod. Siculus ^d, quibus non diuites, sed honesti & prudẽtes homines fiant. »
 Et rursus Plato ^e. Optimus, inquit, legumlator vult ciues suos fœlices & probos esse quæ simul necessario ferme fieri solent. Diuites autem valde simulque probos esse impossibile. Diuites, vocans Plato, qui pauci è
 multis

z. Salust.
 in bel. catil. & Plat.
 4. de Rep.

a. Iust. li. 8
 Plato 5. de legib.

b. 4. de republ.
 c. 3. de leg.

d lib. 2. c. 5

e. 5. de leg.

multis pecunias plurimas possidēt; quas etiā
 posset malus quilibet possidere. Quod si ita
 est, dicit se nunquam concessurum, diuitem
 reuera esse foelicem nisi etiā bonus sit. Fieri
 autē non posse vt diuitijs aliquis simul præ-
 » stet & probitate. Diues enim vt plurimum
 » vel iniquus vel iniqui hæres. Recte itaq; af-
 » feritur, admodum diuites, bonos viros non
 » esse. Quod si boni non sunt, foelices quoque
 » non erunt. Legum autem sanctio huc respi-
 » cit, vt foelicissimi ciues sint, & maximè inter
 » se amici. Quapropter Imperatores, quibus
 » curæ erat virtus & æqualitas, quia vix fit vt
 » in ciuitate admodum diuites vel extremè
 » inopes boni sunt, & ciuitas in qua regnent
 » ingentes diuitiæ iuxta & summa egestas, mu-
 » tuis iniurijs contentionibusq; vexetur: tan-
 » quam vtriusq; terminum statuētes, noluerūt
 » patrimonio ditiores mercimonium exerce-
 » re, vt inter medioeris fortunæ mercatores &
 » plebeios facilius esset emendi vendendique
 » commercium ^{f.}. Simili ratione legislator,
 » ciuium æqualitati modum præscribens, fa-
 » uore quodam permisit vt negociator excu-
 » setur à muneribus ^{g.}, sed si locuples factus in
 » eadem quantitate negociationis perseuera-
 » rit: teneatur muneribus ^{h.}. Ita fauor ille ex-
 » pirat,

F.l. 3. C. de
 comer. &
 merc.
 §. 1. 5 §. ne
 gociat. ver.
 nā remu-
 ff. de iure
 immu.
 h. d. l. 5 §.
 negociat.
 ff. de iure
 immu.

i. e. cū in
mult. de
reſcr. li. 6.
& l. fidei-
com. §. ſi
quis ff. de
leg. 3.

pirat, ne procedatur in infinitumⁱ. Sunt enim in omnib⁹ rebus certi fines, ultra quos nequit conſiſtere rectum. Sic quilibet opifex cum dulcem ſobolem alere poteſt vt nihilei deſit cum ædicula & officina bene inſtructa, erit profecto fœlix iudicandus. Nam viuitur exiguò melius; natura beatos omnibus eſſe dedit, ſi quis cognouerit vt, & vt ait ille^k.

k. Horat.

Pauper enim non eſt cui rerum ſuppedit uſus,
& cui ſatis adiicitur quod operetur. Nec æſtimatione cœſemus, verum victu & cultu

l. Cic. pa-
rad. 6.

terminatur pecuniæ modus^l. Itaq; illa reſpublica, de qua modò diximus, inſœlix & miſeranda, quia diuitiarum gloria fluxa atq; fragilis eſt, hæc verò reſpublica fœlix. Nec moueat te quod pecuniæ ſint nerui belli^m, quibus indiget ciuitas. Sufficit enim ciuitati ſi mediocre ararium publicum habet. Illud namque exiſtimandum eſt, ſingulos ciues cum tempus exigit, opem ciuitati periclitanti allaturos, ſingulorum verò omnium facultates & opes, vt ait Cicero, diuitiæ & theſaurus ſunt ciuitatis. Quare Iuſtinianus Imperator præponēs publica priuatis, etiam cum diminutione immodici imperij ſui quaeritus, ſollicitus fuit æditis conſtitutionibus

m. Tacit.
anna. li. 18

bus

bus procurare , vt subiectos locupletes haberet , existimans hoc imperio & fisco satis esse . Certè quod Traianus de fisco principis, quem scitissimè lienem vocabat , idem non absurde de ærario publico dici potest. Nam vt liene crescète reliqui artus & membra tabescunt , ita fisco principis vel ærario rurgente ciuitatis corpus vna cum membris languescit & intermoritur. Et vt lien modicus vegetat in corpore membra & auget robur, sic fiscus vel ærariū moderata nec exuberantia , conseruat corpus ciuitatis. Vbi existit amplum ærariū publicum quid fit? numi sæpius inutiliter consumuntur in ædificationibus, in parandis nouis rebus, in conferendis largius donis, & alijs modis, qui alioqui melius collocarentur, si tenuius esset ærarium. Adhæc princeps certior factus ampli ærarij pronior est in nouas exactiones indicendo, quibus amplum illud ærarium penè exhauritur, hæ & similes sunt fructus ampli ærarij. Sed quaerendo vrgeas , quod si ciuitas regione, bello atrociter agitetur: vnde parari possit tanta pecuniæ vis qua bellum administraretur, nisi ex mercatura omnigeni generis , quæ ciues opulentissimos reddit , & ærarium mirè auget? cum in repub. opificum medi-

n. Nouel.
vt Iudic.
ne quog.
suffrag.
Sextus Au
reli^o in vi
ta Cōstā
tini Clau
dij Iuliani

mediocriter tantum diuites reperiatur. Aut igitur admittendam promiscue omnem negotiationem: aut alias præinopia cum hostibus bellum geri & armis contendere non posse:

o § oportet
Novel.
vt Iudic.
sine quoq;
suffrag

cum non queant citra pecunias hæc agi. Cui respondeo, bellum non metuere Rempublicam opificum, sed vt modo demonstrabimus satis tutam esse ac munitam. Si tamen contingat bellum inferri, mediocres diuitias sufficere stipendio militum, comœtati, & ijs quæ bello vsui sunt; quandoquidem non in multitudine pugnantium stipendio, sed potius in paucorum robore, virtutibus & firma

p. Mach. 1.
c. 2 & 3. &
Isal. 19. 61

in Deo victoria consistat. P. Est hoc sacrorum eloquiorum mirabile & verum, populum Israëliticum non potuisse ab hostibus suis superari prostrarique, quâdiu non recessit à cultu domini Dei sui q.

q. Iudith. 5
2. Mach. 11

Curenim Antiochum passus est Deus, templum locupletissimum & religiosissimum intrare, contaminare, & diripere? cum antea Heliodorum simile tentantem tam miserè flagellis excerpisset, tãq; turpi ignominia eiecisset r. Testatur scriptura sacra s,

r. 2. Mac. 3
f. 2. Mac. 5

causam fuisse peccata, quibus filij Israëlitici ea tempestate iram Dei in se protocauerat. Alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse inuolutos,

instar

instar Heliodori reportaturum fuisse suæ temeritatis præmia. Siquidem gentem nõ propter locum, sed locum propter gentē Deum elegisse. Eodem modo si bellum alijs faciendum sit (siquidem ex iusta causa, nec enim aliàs iure gētiũ bella in vsum recepta sunt ^t) fati prædij erit in paucis morigeris, peritis & belli cultoribus, qui primum militent pecunia ærarij. Ea labante paulatim ad singulorum facultates deueniatur. Necessè enim vt viritim, æquo mōdo, ab ijs conferatur de quorum salute agitur, qui verò conferendo non sufficiunt, ipsi militēt & opera sua, quod alij pecunia, persoluant. Hæc sola bella cum delecto agmine prospere succedunt, nisi sese ob peccata auerterit alienarique Deus. Experimentis namque compertum est, quamdiu Israëliti in vijs domini Dei sui ambulauerunt, aut ira domini in misericordiam conuersa est: pugnasse Deum pro ijs vt minima manu ingentes exercitus profligarent ^v, & vt in pauca conferam, prælijs vterentur secundis, nec vllum detrimentum acciperent. Deus enim illorum odit iniquitatem ^x. Ita certè & nunc fore cōfidendum est, cum manus domini non sit attenuata nec imminuta. Non est igitur fœlici nostræ reipublicæ ad

t. §. ius autē. Inst. c. 1. ut na. g. & ciui.

v. Mach. 2 c. 8. & Iudicū c. 7.

x. d. c. 5. Iudith.

F bellum

DE FOELICI ET

bellum necessaria opulētia, nec belli prætextu, cum tot sint eius incōmoda, in republica nostra admittēda. Quod etiam exemplo Pij Quinti Pōtificis Maximi qui nuper præposteræ prudentiæ foelicitatem Reipublicæ in maximarum facultatū copia locantiū aperte illufit, cōfirmari potest. Cum enim promulgato edicto Pontificio de expellēdis Roma famosis meretricibus quarū numerus & petulantia iam olim eo creuerat, vt egregias vrbis domos, ac vias publicas occupātes externorum oculos in vrbem aduentantiū grauius offenderēt: Romanorū plariq; magna vi contenderunt ne huiusmodi mulieres vrbe extruderentur quod ciuitas ipsa infinitæ pecuniæ iacturā singulis annis factura esset illarum discessū quæ cōducendis domibus & splēdidis sumptibus non mediocriter ciuitatis augebant diuitias: Sapiētissimè respondit multo maiora bona, virtute, morum ac vitæ honestate, prouētura esse, quibus dāna illa (si modo dāna dicēda sunt) possent sarciri; si fex illa mortaliū abigeretur. Quare immodicam illam meretricū multitudinē, paucis remanētibus, ex vrbe excedere iussit. Itidē & nos ex vsu Reipublicæ nequiquam esse iudicamus, vt accessū mercatorum quibus ciues paulatim

tim

tim miscentur & polluuntur, ciuitas ditescat. Durat enim illæ opes, vt aranearum telæ. Non dissimile huic est quod cuidam obijciēti præ-nominato Sanctissimo Pontifici, destructurum eum esse Curiam Romanam, quod resignationes beneficiorum simplices non admitteret: Respondit, minus malum esse Curiam destruere, quam cultum Dei negligere, & Christianam Republicam proderet. Sic vsus, proh dolor, nos edocuit nusquam magis quam in communi mercatu, negligi cultum Dei, utinam falso dicerem Rempublicam prodi, vt satius sit ciuitatem carere mercatorum præsertim barbarorum & suspectorum commercio, quam eorum aditu & frequentatione immensam nancisci copiam: occasionem omnis peccati. Quod porro cladis & calamitatum reipublicæ causa est. Nam cœlum ipsum petimus stultitia, neque pro nostrum patimur scelus iracundia Iouem ponere fulmina. Nec quis nos culpet quasi meretricum personis mercatores comparem. Absit: solummodo loquimur de malis gradium diuitiarum & sordido sordibusve proximo questu qui ex utrisque capitur: neque hæc esse reipublicæ perpetuo vsui futura: sed potius, vt canit Hesiodus, *Mala lucra equalia dantur*. Sunt autem mala lucra, non tantum quæ iniuste acq̄sita: sed etiam ea quæ cō-

DE FOELICI ET

Argumē-
tū a glo-
ria.

y. ad Dio-
ge. epist. 7

z. Cic. in
Latio.

tractu inito cum ijs qui aliquo modo Rem-
publicā perturbare eive obesse valeāt , com-
parata sunt, etiam si diutius aliquādo malum
lateat, antequā emergat . Sed apud quosdam
etiam viros doctos inualuit opinio foelicem
esse ciuitatem quæ constituta sit in summo
gloriæ fastigio, quæque inter alias tātum ca-
put exerat vrbes, quantum lenta solent inter
viburna cupressi . Sed quidnam sic sentire
aliud est quam quod Piatō y conqueritur de
omnibus rebus publicis . Respublicas nullo
instituto , sed fortuna quadam viuere . Est
enim hæc gloria popularis vana & ficta, do-
num fortunæ , cum ex virtute non proue-
niant: Ideoque posita nō tam in nostris con-
silijs, quam in fortunæ temeritate ⁷ . At in
quo tandem gloriabuntur? an in multitudi-
ne exterorum? quidnam hoc aliud est quam
alienis coloribus adornatam Rempublicam,
quod faciunt informes corniculæ alijs de se
risum mouere . Quod si gloriandum est de
locupletibus negociatoribus: lōgè certè ma-
gis gloriādum, sicut & veteres gloriati sunt,
de eximijs artificibus . Quem vnquam mer-
catorem vidisti propter mercaturam scriptis
celebratum? At multos reperis propter arti-
ficia encomijs & libris commendatos . In

manu

manu artificum opera laudabuntur, inquit
 Sapiens ^a. Exemplo sint. Dædalus ingenio ^{a Ecclely}
 fabræ celeberrimus artis, qui meruit ut ex
 sua excellentia, adagio, clara opera, Dædala
 appellarentur, eo quod Labyrinthum opus
 portentosissimum humani ingenij, ubi Mi-
 notaurus includeretur, fabricauit: aliaque
 opera stupenda, multaque fabrilis instru-
 menta primus inuenerit. Apelles pictor eximius,
 qui picturæ plurimum cōtulit, celebris mul-
 tis operibus, & præsertim Venere quam mo-
 riens reliquit imperfectam. Bryax sculptor
 marmorarius, qui Mausoleum sepulchrum
 memoratissimū ædificauit, ita egregijs ope-
 ribus, ut inter septem orbis miracula nume-
 retur. Praxiteles multis nobilitatis operi-
 bus. Hippias Eleus Philosophus, ut tradunt
 Cicero & Quintilianus, non liberalium mo-
 do artium præ se sciētiam ferens, sed earum
 quas Græci mæchanicas vocāt, ut & vestem
 & annulum, crepidasque, ac omnia quæ fere-
 bat, manufaceret. Mijs, qui claruit argēto ce-
 lādo. Parrhasius & Xenxis pictores celeberrimi
 & clarissimi. Paliteles, egregius sculp-
 tor. Sostratus architectus, qui turrim excita-
 uit in insula Pharo. Spintharus nobilis archi-
 tectus Corinthius, qui templum Delphicum

DE FOELICI ET

ædificauit, Theodorus sculptor & archite-
ctus, qui primus docuit ferrum fundere, sta-
tuamq; ferreâ fecit. Arachne non loco neq;
origine gentis, sed arte clara, quæ de lanifi-
cio ausa est cum Pallade certare, quam Dea
penè victa & irata, intantum animi dolorem
compulit, vt illa se laqueo suffocauerit ^b.

b. Ouid.6
metamor.

Archimedes Geometricæ ac syderalis scienti-
æ consultissimus testimonio, Liuij, Plinij,
& Plutarchi, qui velut Deus terrenus mœ-
chanico artificio sphæram vitream fecit, in
qua mira conuersatione dissimili motus cir-
culares visibantur. Qui etiam cochleas,
quas dicunt Aegyptiacas, ad diuertendum

c. Dio. Sic.
lib.6.ca.9

aquas inuenit ^c, & multis in orbis partibus,
egregias res fabricatus est. Et infiniti alij
omnis generis artifices, qui doctorum scrip-
torum monumentis celebrati, æternam sui
reliquerunt memoriam. At emporium, in-
quiunt, memorabile & celebre fit per orbem
terrarum. An ignorant nec vnquam de vl-

d. Vergil.
eglog.9.

lo perennem esse sermonem vel gloriam, »
sed obrui hominum interitu & obliuione »
posteritatis extingui? Omnia fert ætas. Me- »
lius Hesiodus, qui celebritatis, gloriæ, & no- »
bilitatis, solum Deum causam constituit, si-
cut & ipse causa est, quod alta cadant, obscu-
ra con-

ra con-

ra conspicua fiant, & rursus sese extollentia deprimantur.

ῥῆτα μὲν γὰρ σριάει ῥῆτα δὲ σριάοντα χαλίπτει
 ῥῆτα δ' ἀριζήλον μινύθει καὶ ἄδηλον αἴξει
 ῥῆτα δ' τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει
 ζεύς ὑψιστεμένης ὅς ὑπερτατα δώματα ναίει.

Exhibuit nobis exemplum Deus, in ciuitatibus potentissimis & mercurialibus, vt in vrbe Hierosolymitana, in qua erat regia sedes constituta & templum domini, cuius portas passus est confringi, dirui à Chaldæis & flammis aboleri, populum autem captum in Babyloniam duci ^e. Idem euenit superbæ Babylonii, quæ vna hora spoliata fuit tantis diuitijs, quam lamentabantur negociatores terræ quoniam merces eorum nemo emerret amplius ^f. Idem accidit Tyro, quæ tantopere gloriabatur interitu Hierosolymorum. Nam cum hæc iam potentissima esset, vtpote ad quam omnes negociatores cum mercibus suis confluebant, ita eam Deus male perdidit, vt nulla eius relinquerentur vestigia. Hic itaque rursus euincitur empiria non esse diuturna. Nihil in rebus mortalium est perpetuum, sed quemadmodum omnia quæ sub concauo Lunæ sunt, participant materiam, formam & priuationem,

Argumentū à iustitia Dei.

e. Dan. i.

f Apoc. 10
 Esaiæ 20.
 Hierc. 51

& ob eam ipsam priuationem sunt in continuo fluxu, vt dicebat Heraclitus, ita & Republicæ & ciuitate tempore concidunt, alio transferuntur, & sub perpetuo motu constitunt, ruuntq; vel in peius vel in melius. Nunc ad nostra tempora deueniamus, quam in ijs deploratur à Iulio Pelug episcopo Numburgensi h status Germaniæ, cuius imperiũ diu per aliquot secula floruit, cum nunc solo Imperio Germania nobilis sit. Vbi nunc Liliũ, decus, & gloria Franciæ? ferè flos exaruit ille. Vbi Morini? quorũ virtutem Iulius Cæsar in his inferioribus regionibus bellum gerens, expertus est antequam eos domaret, quia postremi venerunt sub Romanorum potestatem, & rursus cum rebellionẽ facta & renouato bello, sibi denuo subiecisset. Hos Carolus quintus eius nominis, piæ memoriæ, cum Flãdris ditati essent rapinis, dum nimium suæ confidunt fortitudini, deleuit, & eorum urbem licet antiquissimam solo æquauit, vt nulla hodie eius supersint vestigia, non secus quã olim destructa fuit Troia. cuius nihil nisi nomen restat. Sed ô funestam commemorationẽ. Quam cito quæ summè elata sunt, fortuna volubilis deprimit & deijcit, & eo quidẽ periculosius quo facilius & cele-

g. l. propo-
 neb. in fi.
 ff de iud.
 Autẽ. de
 nũ alie §.
 vt autem.
 h lib. de
 rep. Germ.

& celerius, quæ enim ascenderūt in arduum verticem cum cadūt facile velocem patiuntur ruinam propter altitudinem. Clarum est hoc in rerum natura, exempli causa, in arboribus : magnæ arbores diu crescunt vna tamen hora extirpātur , etsi contingat cadere, vno momento in terram decidunt . Clarius in cursu aquæ. Velocissimus enim aquæ motus est, qui fit ex maiore altitudine in æquali spacio ⁱ . Et nos quidē labimur more fluentis aquæ. Potest hoc doceri de summis viris, quorum vitæ laudem fortuna paruo temporis momento labefactat , & ex summo gradu in infimum deijcit: idque maiore eorum periculo & incōparabiliore iactura : quo conspectior & altior erat gradus . Taceo Anthiochum de quo in libris Machabæorum & alios eiusdem farinae. Docent nos sacræ literæ de Nabuchodonosore ^k , cuius potentia tanta erat: vt comparetur arbori quæ ad cœlum vsque pertingebat : cuius folia longè pulcherrima & fructus omnium vberimus, quo saginabatur & pinguescebat quicquid erat animalium in cuius frondibus & ramis omne volucrum genus nidificabat : & hunc tantum, & primum monarcham tantâ gloria elatum, horrēdo spectaculo & exēplo Deus vltus

i. Card. li. 7
c. 6. de var.
ric. rer.

k. c. remit.
23. q. 5 &
Dan. 2. 4. 5
2. Mach. 9.

- vltus est. Sed cur vetera proferimus potius
 quam recentia. Legimus Parisijs gladio oc-
 cubuisse Ludouicum à Lucemburgo, San-
 ctopoli comitem magistrum equitum, quem
 vulgus Gallicum, Connestabilem Franciæ
 appellat: (qui ibi summus est gradus hono-
 ris) propter conceptas in regem & regnum
 Franciæ prodiones. Accepimus Northum-
 briæ ducem, primum à rege, propter cõcep-
 ptam prodionem interiisse. Thomam verò
 Morum, nõ ob facinora, sed religionis ergò,
 virum celebrem & eruditione clarum, regni
 Angliæ Cancellarium (qui ibi magistratus
 præcipuus est) capite mulctatum. Et hæc
 pluraq; in Franciæ & Angliæ regnis. In Ita-
 lia, paucissimis ab hinc annis de diuersis
 Cardinalibus & priuatim, & publicè vlti-
 mum est supplicium sumptum, attonito, &
 maximè admirante populo horrendum ac
 memorabile spectaculum, insolensque in-
 stabili fortunæ sursum deorsum omnia agi-
 tantis ludibrium. Clarum est id non modo
 in summis viris, sed & in gentibus: adeò vt
 vno casu, quarundam memoria extincta
 sit, vt de Morinis, de quibus modo dixi-
 mus. Rursus in Piætiis, qui medijs constituti
 inter Anglos & Scotos genus hominum
 acre

acre & bellicosum ad nominis vsque interitum conciderunt, oppressi à Scotis tenente regnum Cerueto rege Scotiæ secūdo. Idem de Phyllis populis supra Garamantes, corpore firmis. Qui interiere à Nasamonibus capti, neque quicquam præter opinionem de vestigio nōminis sui, Phylli reliquerunt¹. Liquet nec fœlicius cum ciuitatibus in summa potentia collocatis, summis diuitijs & gloria superbis actum esse, etiam emporijs celeberrimis. Vbi nunc Sydon antequam à Persis caperetur maritimarum vrbiū maxima^m? Vbi Tyrus omnigeni generis mercibus clarissima? Non satis constat: adeò claritatem rebus adimunt tempora. Et nos diuturnam quærimus in sæculo gloriam, quam potentissimæ illæ ciuitates retinere non potuerunt?

Carthago vrbs Africæ, cuius tanta fuit potentia, vt sibi de ea dicenti, Salustius iudicaret fatius filere, quam pauca dicere, æmula Romani Imperij, à stirpe euerfa est à Scipione, Africano minore. Romanum Imperium longè omnium potentissimum, quod diuisum iri Daniel cap. 2. prædixerat, ad summam tenuitatem ex immensa & vasta mole redactum est, vt

nunc

Hector
Boetius in
hist. Scot.

l. Soly. in
Poly. c. 10

m. Mela.
lib. 1. c. 12.

o. in orat.
contra
Rul. 2.

p. 1. c. epi-
stol. lib. 4

vt nunc tantū intra Germaniæ limites con-
sistat. Corinthus totius Græciæ emporium
locupletissimum frequentatum à negocia-
toribus potentissimis & ditissimis ita extin-
ctum fuit à Romanis, vt eius vix vestigium
relinqueretur, teste Cicerone °. Aeginam
Megaram Piræum oppida & emporia quo-
dam tempore florentissima: prostrata & di-
ruta ante oculos suos vidisse iacere, quæritur
Seruius Sulpitius ¶. Sed quorsum hæc om-
nia? Nimirum vt doceã infœlicem esse eam
Rempublicam quæ euecta est ad summi fa-
stigia culminis, quæ infinitis diuitijs & opi-
bus abundat, & quæ summa gloria & potêtia »
se beatam prædicat. Arduum enim eodem
loci potentiam & concordiam esse, at vbi non
est concordia: fit vt res maximæ colligatæ
discindantur: Et quia omnia summa vergūt »
ad lapsum, quoq; altiorem rerum verticem »
ascenderunt, eo grauius, perniciosius, & pe-
riculosius cadūt. Ideo autem periculosius & »
perniciosius, quia improviso velociterque
cadunt. At veloces motus sicut in corpore »
humano, sic in republica periculosissimi & »
perniciosissimi sunt, magnam ciuibus inji-
cientes trepidationem, vt solent subita mala »
vel fortissimo cuique esse terrori. Siquidem »
omne

omne subitaneum & violentum est naturæ inimicum ¶. Et Socrates r̄ quidem responderet ea ratione seditionem primum incidere, quia omne genitum corruptioni obnoxium est. Ideoque nec constitutam quidem Rempublicam manere præsertim in excessu posse, sed semper desiderare variari & in aliam formam mutari, non sæcus quam masculus foeminam aut foemina masculum appetit. Et sicut in utroque est vis inobediens, imperiosa libido & insatiabilis, nisi ratione & virtute vis illa concupiscibilis dometur, ita Imperia si virtute & ratione non reguntur, sed fortuna, gloria, potentia, opibus, & diuitijs, nihil est quod eorum corruptionem in aliud impediatur, sed temporis successu cito & facile labuntur, quia in expulso constituta: cum perpetuo moueantur, vt dictum est, semper crescere aut decrescere coguntur f̄, & quia vt inquit ille t̄, Fato potentia raro sempiterna. Non est ergo foelix illa respublica, quæ summe diues potens, vel summe gloriosa est, vtpote leuiter stabilita, sed potius ea in qua omnia sunt mediocria: vt in republica consistente in opere manuum, quia virtus consistit in mediocritate, omnis autem excessus vitium est. Sed virtute duce comite fortuna,

q. Philo de mundo. r. 2. de rep.

Similitudo sumpta ex Timæo Platonis.

f. c. nihil tale de cōsec dist. 5. t Tacit. li. 3. anna. & Eccle. c. 10 vers. Om̄ potentia.

ciui-

ciuitates vetustate reflouescunt, virtus enim nec eripi nec surripi potest vnquam neque naufragio neq; incēdio amittitur, neq; tempestate neq; temporum permutatione mutatur, qua quæ prodiæ sunt, solæ sunt diuites, solæ enim possident res & fructuosas & sempiternas, & deniq; successione perennes efficiuntur. Sed ne in his longiores simus, restat alia ratio cur quidam foelix emporium existiment. Ideo scilicet quod in eo, magno numero negociatores exteri cōfideāt, quodque frequens & populosum sit. At nec ista ratione posse foelicem dici Rempublicam arbitror, sed vice versa foelicē vbi non sit multitudo, sed paucitas & vnitas. Socrates apud Platonem v̄ dicit nullum perniciosius ciuitati malum esse quam quod eam diuidit, & ex vna plures facit, nec melius quicquam eo quod ipsam vincit simul & vnam efficit, vt eisdem ciuitatis & eorū qui in ciuitate sunt casibus, ciues æquē gestiant ac doleāt, quandoquidem vnitas concordiam, dualitas, vt ita dicam, discordiam inducit. Idem Socrates augendæ v̄ ciuitatis modum præscribens eatenus vult augeri, quatenus vna permaneat. At cum primum vnitas perdi posse videtur, non esse vltterius augendam, vt neque

Argumētū a multitudine.

v. s. de republ.

x. c. In ap. 7 q. 1. y. dial. 4. de republ.

neque populosa nimis neque vacua sit ciuitas, sed mediocris. Vbi enim multitudo, Ibi
 » cōfusio & chaos, Nimia enim diuersitas gra-
 » uem cōfusionem inducit ^z. Confusio verò
 » pater incertitudinis, incertitudo similis tene-
 » bris vel priuationi ^a. Vnū verò principium
 » est certitudinis & pater luminum. Fructus
 cōfusionis, quod nusquam peccatur, licētius
 quam vbi est confusio. Nam in confuso non
 est reperire authorē facinoris. At in repub-
 lica opificum, licet multi sint numero, quia
 tamen inter eos est ordo, qui est vnum in
 » pluribus & repugnat confusioni, non pec-
 catur impunè, cum quilibet in alterius oculo
 » versetur. Rursus multitudo est instabilis,
 nec enim facilè potest sempiternum
 esse quod ex pluribus constitutum est ^b: est
 quoque contra naturam, patet hoc in morte
 » vel corruptione quæ est vnus in pluribus
 dissolutio. Vnitas verò est secundum natura-
 » m ^c, quod liquet ex generatione quæ
 maximè est naturalis, cum sit multorum in
 » vnum coitio. Deinde est perpetua, stabili-
 » s, & conseruans alioqui peritura. Nam
 quæ est causa cur latronum & hominum
 improbissimorum societas & communio
 non dissoluatur? Experti sunt quidam suo
 malo

z. c. fin. ex.
de reli. do.

a. Genes. 1.
in prin.

b. 1. de re-
publ.

c. Arist. 7.
ethic.

malo nostris temporibus, testantur quoque idem & veteres. Isocrates loquens de Lacedæmonijs, ait ^d, eos exercuisse artē rapiendi & deprædandi, quodq; alijs vrbibus difficillimum erat malum, id sibi omnium commodissimum putasse, & suas respublicas ita constitutas rexisse pro suo arbitratu, vt nemo propter vnanimitatem & concordiam eos prædicare magis possit atque latrones, qui simul ac spoliarunt quempiam in mare iuxta præcipitant: aliosque id genus scelerosos nebulones. Illi enim ita seipsis concordēs, alios ita perdunt. Rursus Triballos, inquit ^e, quos omnes vnanimes esse ferunt vt nullos mortalium alios, perdere tamē non solum confines atque vicinos, sed & alios quotquot accedere potuerunt. Hæc ille.

Refert Cicero de Bargulo Illyrico latrone ^f qui propter vnitatem inter suos, magnas opes adeptus est. Idem refert de Viriaco prædone Lusitano cui exercitus Romani Imperatores aliquando cesserunt. Tanta est » vis vnitatis vt etiam eorum qui maleficio » & scelere pascuntur, opes firmet & augeat. » Sed hæc, inquiet quis, intelliguntur de animorum vnitatem, nihil autem prohiberi quominus hominum sit multitudo, si modo sit
vntas

d. In Pa-
nath.

e. In Pa-
nath.

f. 2. offic.

vnitas animorum. Fatemur ingenue, multitudinem in qua sit ordo & animorum vnitas, eo ipso quod ad vnitatem tēdit, esse laudabilem. Sed quæ in confusione hominum qualis est in emporio, vel potius qualem in eo desiderant potest esse vnitas? Et quis potest in tanta multitudine ordo constitui? Et vt maximè sit multitudo ordinata nec cōfusa, arbitrantur ne animorum vnitatem reperiri inter tant diuersos & exteros mercatores? Falluntur ^h. Sūt enim dissimiles mores, dispar genus, dissimilis lingua, diuersæ prærogatiuæ, quibus alij præ alijs sunt dotati. Dissimilitudo mater iræ & odij ⁱ & vbi nō æquo iure omnes cēsentur (quod dissensionū causa est) instabilis est societas. Cui melius credas hac in re quā Catilinæ, qui ipse apud Romanos seditionis author fuit. Hic asserit ^k rarā esse inter dissimiles animos benevolentiam & charitatis consensionem. Præstantior ergo nostra Respublica opificum, in qua est mediocris hominum multitudo & animorum vnitas: Exemplo sit Sparta quæ omnium vna vrbium infrequens, hominibus & viribus in Græcia & nomine claruit. ^l Præstat eadem ratione paucos exteros negociatores ciuitate donare, quia multitudo numerosa nihil

g Prou. 14
Cantic. 6.

h. c. dāna,
extiā de
sum. Trin.

i. Plato in
Euthry.

k. Salust.
orat. in
Cicer.

l. Xenop.
de Rep. &
leg Laced.

G habet

m. Nouel.
de referē.
sacr. pala.
§. multie.

habet honestum ^{m.}, & quia incolarū multitudine est periculosa in omni populo: plebs namq; ex diuersa hominū collaue collecta, raro conuenit, nec credendum est eodē studio eademq; pietate teneri peregrinos qua indigenz tenentur, qui amorem in patriam velut seminarium à parentibus & maioribus cum materno lacte hauserunt. Non potest itaque esse concordia neque syncerus amor, inter diuersarum nationum homines, præsertim si cōcurrat dissidium religionis. Hoc enim cōsequetur statim politicæ ciuilis commotio non parua. Quandoquidem cum in aliquo populo mutatur religio, statim nascuntur seditiones, offensiones, similtates, factiones, turbæ atq; bella. Hac enim de causâ Christus ait ^{p.}, à parente filium, à matrē filiam diuelli. Et diuus Paulus ^{o.}, Quæ, inquit, participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras, aut quæ conuentio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli, quis autem cōsensus templo Dei cum idolis. At si hæc ita sese habent, etiam interitura est huiusmodi ciuitas. Quæ enim teste Cicerone ^{p.} domus tam stabilis, quæ tã firma ciuitas quæ nõ odijs atq; dissidijs possit euer-ti. Ex prædictis quoque rationibus, sequitur

2. Mat. 10

1. Cor. 6

p. In Ielio

Locus à
minus tu-
to.

infr-

infirmam & minus tutam esse Rempub. quæ promiscuè quosuis externos negociatores admittit, & fouet. intra proprios parietes externas nationes, quæ cū eius consilia sint expiscata, eam hosti prodāt, sese periculis subtrahant, vel saltem eius arcana scrutata fuerint quod nō couenit q; : ideoq; nec hæc Respub. stabilis est. Nihil enim stabile quod infidum, nec simulatū vllum potest esse diuturnū . Deinde & illa ratione huiusmodi ciuitas minus tuta est, quod opibus aucta, plus inimici hostesq; insidiantur, quam si minus opulenta esset. Quare inhabitatores insulæ (quam nūc Minoricā vocamus) ad Orientem spectātis, aureo numo argenteoq; non vtebātur: & ad insulā adferri prohibebāt, causam ascribētes Geryonem Chrysaori filiū, auro atq; argēto opulētissimū quodā ab Hercule bello expugnātū. Existimabāt enim eo pacto, cum auro atq; argento carerent, sese facile omnes vitæ insidias euasuros . Nec in eo falsi sunt, satis enim tristis huius temporis vltus nos docet, quod quædam opulenta ciuitates tutiores futura erant, & adhuc essent ab ijs quas inimici tenderant insidias, & tentarunt, licet à cogitationibus suis tunc temporis deciderint inanes, si mediocris tantum haberent

q. 1. 4. C. de
comm. &
merc.
r. offic.

f. Dio. Sic.
lib. 6. c. 5.

opes. Recenset Eutropius ex monumentis
 Suetonij Anno ab vrbe condita 697. M. Li-
 ciniū Crassum collegā Cn. Pompeij Magni
 in cōsulatu secūdo prouinciā sortitū in Par-
 thos, hominē inexplebilis cupiditatis, audita
 in Hierosolymis tēpli opulentia, quā Pom-
 peius intactā reliquerat, in Palestinā diuer-
 tisse, Hierosolyma adisse, tēplū peruadisse,
 opes diripuisse. Et mirabantur olim Scythæ,
 t. lib. 1. & 2 vt notat Iustinus ¹¹, Vexorem regē Aegyp-
 tum opulenti populi dūcem stolide aduersus
 inopes Scythas bellū meditari, quod magis
 domi fuerit illi timendum (erat enī regum
 Aegypti potētia inenarrabilis) quod belli
 certamen anceps, prēmia victoriæ nulla, dā-
 na manifesta sint. Itaq; Scythæ non expectā-
 tes hostē, vltro prodiere obuiā. Quos cū tā-
 ta celeritate venire rex didicisset, in fugam
 vertitur, & exercitu cū omni apparatu belli
 relicto, in regnū trepidus se recepit. Et erant
 ipsimet prouocati, Aegyptū inuasuri, nisi ab
 Aegypto, paludes eos prohibuissent. Tradit
 v. 4. de
 bell. Gall. Julius Cæsar de Britannis ^v, Eonuocatis ad
 se vndiq; mercatoribus, neq; quāta esset in-
 sulæ eorū magnitudo, neq; quæ aut quantæ
 nationes incolerent, neq; quæ vltimū belli ha-
 berent, aut quibus institutis vtecerat, neque
 qui es-

qui essent ad maiorū nauū multitudinē ido-
 nei portus, reperire potuisse. Eo quod mer-
 catoribus qui illos adirēt nihil quicquā præ-
 ter orā maritimā atq; eas regiones quæ sunt
 contra Galliam, notum esset. Poterant itaq;
 Britanni facillimē prodi Julio Cæsari à mer-
 catoribus qui eorum insulam aliquādo adf-
 ferant, si eos penitus in insulā admisissent. Di-
 uersum longē iudicium est de repub. cōstan-
 te opificibus, in qua est corporum & animo-
 rum vnitas: in qua virtus, quæ non in multis
 apparet, nulla simulatio, mera sinceritas,
 nullum periculū. Sed cum ciuitas sit vnus ad-
 uena merces aliūde aduehit, inde plurimum
 emolumentj sentiat, an non plurimum nego-
 ciationis accessione questus & luctum au-
 gebuntur? omne enim simile auget sibi simi-
 le secūdum philosophos. Et posset certē plus
 commodi respublica consequi ex pluribus, si
 similes fuissent mercatores. Sed cū satis de-
 monstratum sit esse dissimiles, etiam dissimi-
 lis erit ratio. Nec absurdum est vnus rei di-
 uersos esse vsus.

x. Nouell.
 de referē.
 §. sit que
 var. & hęc
 Obiectio.

Autritur vento, vento restinguitur ignis

Lenis alit flammam, grandior aura necat.

Itidem si vnitas seruari posset, proculdubio
 cum mercatoribus cōflueret omnis bonorū

thesauris, sed cum eosdem multos exoptet, ideoque dissimiles & varios, fit ut concursus eorum multiplicatus & lucrum damno mixtum adferat. Nō potest multitudo aut varietas aliqua esse bona, nisi quatenus in vnum tendit: hoc autem fit per ordinem, qui nō potest esse inter plura. Decor ergo & delectatio est in pluribus, quia in ordine est, nō quia multitudo est. At in celeberrimis temporibus minimus est ordo, maximaque, ut diximus, confusio. Vnitas ergo soli bonū, multitudo vero malū, quia penē nihil immensum bonum est. Rursus quod vnum, id etiam pulchrum & simplex est, multitudo enim ex pluribus constat. Quae si ita sunt, efficitur quod aliquid propius accedit ad vnitatem, eo immobilius, simplicius, melius, pulchritus & perfectius esse. Deus vnus & immutabilis est, & diuina, quia vna sunt immobilia & perpetua. Hinc & eius naturale immutabile dicitur. Simplicia quoque compositis sunt perfectiora, ut Deus angelis, cōlō, & animo, & animus corpore. Et consequēter Respublica quae in suis opificibus nititur potissimum ut fundamento, quia ex paucioribus constat, & quia eadem de causa quod in ea pauciores sunt: facilius efficiuntur vnum &

conue-

y. Nouel.
vt dicitur.
fit nu. cl.
§. 1. vers.
quia.

z. Plato li.
de Vno.
a. c. hi qui
c. 1. & Plas
to 2. de res
publ.

L. § sed
natu Inst.
de iur. na.
gē c. non
est, dist. 6.
c. c. solita,
extra de
maio. &
obed.

conueniunt, est semper firma, perfectior, melior, pulchrior, eoque longe felicitior ea republica, quæ præsidio aduētitiū negociatorum, & fundamento tam vario, multiplici, lubrico, & vacillanti innititur. Merito ergo Brugas felices existimamus sicut & Gandauum, quod utraque suis potissimum artificijs nitatur ac consistat. Sed canemus receptui, uereor enim ne hæc ipsa modum excesserint. Reliquum est ut paucis (ne agā de singulis) tractamus de artificioſibus præcepta admodum memoranda. Præmittimus autem deinceps tantum sermonem facturos de ijs qui opificia municipalibus permissa legibus, exercent. Si quidem inutiles illi, de quibus supra locuti sumus artifices, nullo ordine censendi sunt.

Primum itaque sequemur Socratem apud Platonem^d qui eos præcipit à teneris annis affuefaciendos esse sub egregijs magistris & doctis. Ita enim fieri ut totam artem imbibant, & egregij artifices euadant, quia singulas artes etiam mœchanicas singuli homines longo uix tempore perfectè assequuntur, ut scilicet omnium quæ in arte & circa artem versantur rationes, percipiant. Si enim has probè callerent in singulis

d. 2. de rep. pub. Dio. Sic. lib. 2. c. 3. loquens de militibus & agricolis, & Idē lib. 3. cap. 8.

artibus, non modo errorem in opere comiſiſſe, ſed indies noua ſubtilitate adinuenire, quia omne artificium incrementum recipit ^t. Latent enim infinita in rerum natura, & maxima pars eorum quae ſcimus, eſt minima eorum quae ignoramus teſte philoſopho. Sic inuentione Muſicæ quæ tãtoperre neceſſaria eſt: tãtumq; à Platone & Pythagora laudata, ſed & cytharæ, aſcribuntur Tubali mœchanico opifici, eãſq; fertur deprehendiſſe ex malleorum ſonitu, ponderibus, menſuris, proportionibus & concentibus ^h. Deinde non tot fraudes committerentur quibus imperiti artis quotidie artem mentiuntur. Ideo Plato aſſerit ⁱ eos qui præſtates viri in aliquo euafuri ſint, ab ineunte ſtatim pueritia oportere idipſum tam ludendo quam ſtudendo in ſingulis ad illud conuenientibus meditari. Nempe ſi quis peritus agricola aut ædificator futurus eſt, ludentẽ oportet à prima ætate vel colere terrã, vel pueriles quãdam domos ædificare. In omnibus enim ludendo conari debemus vt eo voluptates & cupiditates puerorum vertamus, quò eos tandem peruenire deſideramus, vtq; ludi in ſtudia ſentim morẽſq; conuertantur ^k. Quia quiquis diu ſtudioſe aliquid imitatur, in eius

transit

ſi legat §
ornatr ff.
de leg. 3.

Ariſtot.
g 2 de re-
pub. & paſ-
ſim.

h Genef. 4

i r. de leg.

k Plato 4.
de re pub.

transit naturam, & ingenium, teste Salustio,
 ubi intenderis valet. Porro illud obseruandū
 est, vt puēri ex patre aut cognatis discāt ex-
 ercitia vitæ. Imitātes in eo Aegyptios, apud
 quos nulli nisi à patribus aut cognatis pro-
 pinquisve per manus traditum opus exerce-
 bant. Hac de causa vt nulla obstat docentis
 inuidia, quominus opificia perfectè discant.
 Sæpe enim artifices multa quæ ad eorum ar-
 tes, occultiora pertinent, non omnibus pate-
 faciunt, & quæ paruo tempore possent do-
 cere, longa tandem vix mora docet, cum ve-
 rentur ne discipulas citius in artificem eua-
 dat, suumq; præceptorem superans, pudore
 afficiat. Memoriz præditus est Chaldeorum
 pueros à patribus pro genitō secutos didicisse
 philosophiam & sacros ritus, omni alia cura
 redimē cura posthabita. Ita, tum quia à tene-
 ris annis in ea doctrina erudiebantur, tum
 quia diutius in illa perseverabant, doctissimi
 euadebant¹. Græci contra vituperantur,
 quod non imitati parentum doctrinam, sed
 ipsi sua sponte, vanis, nouis, & inani bus stu-
 dijs lucri causa confectis incubuerunt^m.
 Quapropter perinde in artificijs mechani-
 cis atque in grauioribus disciplinis & Philo-
 sophia, Aegyptij obseruarunt vt scientia pa-
 tris vel

1. Dio Sic.
lib. 2. c. 3.

m. Diod.
Sic lib. 3.
cap. 8.

tris vol cognatorū omni suspicione. inuidiæ
 carentium in minores deriuaret. Sed qua ra-
 tione constitutum est, ut à pueritia assuecant
 opificijs, eadem sit, quod singuli singula tan-
 tum artificia debeant exercere, nec mu-
 tare. Quomodo de Indis, scribit Diodo-
 rus Siculus, non licuisse eis exercitiū mutare,
 neque enim fas esse milite agrum colere, aut
 philosophari artificē. Cū is qui plura vel
 imitando vel faciendo pertractat, in singulis
 tandem hæc deficiat, ut in nullo euadat egre-
 gius. Quā obrem Plato & apud eundē So-
 crates, duas, inquit, idem dūtaxat artes
 aut studia duo, nedum per multa magnaq; dis-
 ligenter percipere & exercere non potest, ut
 scilicet singulas artes ad summum profequa-
 tur, nisi que extremam manum imponat. Et
 vulgò dicitur. Pluribus in rebus, minore est ad
 singula sanis. Et quia alterius opere, opus
 impeditur alterius. Socrates quoq; habet eū
 pro inuidio, qui artificio, quod edoctus est,
 non contentus, curiose inquit vel immiscet
 se alieno, non secus quā si miles velit magi-
 stratū gerere, aut magistratus operis plebeis
 occupari. Debent enim singuli vnū aliquod
 suū opus exercere, ut non multi, sed vnus
 existat atq; ciuitas tota vna fiat, non multæ.

Et hæc

n. Diod.
 Sic. 2. c. 3.

o. Diod.
 Sic. lib. 3.
 cap. 10.

p 8. de leg.
 q. 2. de re.
 pub. & in
 Amator.

r. Plato 5.
 de repub.
 & Cice. 1.
 Tulcul.

Et hæc sunt rationes quibus adipisci licet perfectos opifices: qui etiãsi ingruat fortuna aliqua tristis ciuitati, relinquētēs patriam omnia secum ferent, scilicet artē, propter quam vbique terrarum grati excipiētur, etiã apud Turcas & Indos. Ut autem ex perfectis perfectiores euadāt, superest aliud remediũ. Nã cum duobus cõsitet respub. vt voluit Solon, pœnis vt improbi puniãtur, præmijs quibus seduli perfectiq; & nouarum artium inuētores vel aduētores afficiãtur, nõ absurdum erit præmijs inuicari, siquidẽ acceditur ad ea studia omnes, quibus est propositus, honor, eaq; frequēter exercet. Quæ vero nullo honore cęsentur, apud quosq; facere solet. Prõsequedi ergo honore vel præmio qui in his se strenue & industrie gesserūt. Idq; Geometri-
 cano Arithmetica proportione, quod etiã
 eamē faciãdũ, ne quis præiudiciũ patiãtur ei-
 ulitari. Hãc ratione etiã auocabuntur & fra-
 dibus in artificejs perpetrãdis, nõ enim æque
 quærent pecuniare cõmodum atq; artis per-
 fectionem sibi. Sublati autem fraudibus facile
 euincetur, falsam esse opiniõẽ quã intetã
 multos inueterauit, etiã eos qui fama sa-
 plentia & ingenij excellunt, putantium ma-
 iores, in orãibus artibus, etiã ijs quarum

vis

vis est in faciendo & agendo, multis para-
 sangis anteuisse, & laude superasse, eos qui
 nostra aetate viuunt. Iti enim opinioni, so-
 le imposturæ in artibus commissa viden-
 tur causam dedisse, saltem præcipuam. Re-
 periuntur enim & his temporibus, clari ho-
 mines, & ijs ipsis in artibus summa laude
 digni, qui veteribus non modo æquandi
 sunt, sed etiam cum ijs de principe loco cer-
 tent, præclaris suis operibus. Res enim per-
 ficitur, secundum diuersum finem artificis.
 Si enim quærit utilitatem, multa & facilia, si
 nobilitatem, perfecta & eximia operabitur.
 Hinc etiam consequitur quod paucis ijs
 opuserit legibus, ubi enim non est transgres-
 sio, quorsum lex? At pulchrum ciuitati vel
 collegio paucas habere leges. Nulla enim
 (teste Socrate) mala & turpis disciplina
 maior potest coniectura, capi quam multis
 indigere iudicibus & legibus. Notum est enim
 illud, Ex malis moribus bonæ leges nate
 sunt. Enimvero vnusquisque ad eas artes de-
 bet applicari, ad quas natura aptus est, ne
 quicquam faciat iniura, minerva, hoc est, re-
 pugante vi ingenii. Ad aliquod autem opus,
 aliquæ apto ineptorve à natura ingenio pro-
 ditum esse, ex eo intelligi potest, quod il-
 le fa-

§. A. de re-
 pub. & Ta-
 cit. lib. 3.
 anna Cor-
 ruptissi-
 ma repub
 plurimæ
 leges.

v. Plato. §
 de repub.

le facile quicquam percipit, hic difficile: ille si paucis breuibꝫque quid à quoquam didicerit, ex ijs ipse plurimum adinueniat, hic autem cum plura didicerit, excogitaueritq; paulò post obliuiscitur: & illi quidem corporis membra sufficienter menti subseruiunt, huic autem reluctatur. Neque alia præter hæc sunt, quibus hominem ad aliqua, natura bene institutum, à malè instituto distinguas. Porrò in omnibus opificijs debet ciuitas nostra habere peritos artifices, qui non modo indigenis, sed etiam exteris abundè satis fabricentur, quod aliorum vehant. Et quia quæ hic latèt ob exercitationis non adeò perfectæ defectū, alicubi publica sunt, cum vnaquæque natio quasdam artes magis excolat (vt etiam apud Italix vrbes videre licet: arma Mediolani optima fiunt, panni Venetijs, clypei Mutinx, lintea tennia Bononix, apud Turcas tapeta, apud Persas chalybs apud Belgas speciosa & parui sumptus picturæ) hinc non inutile erit, si magistratus, sumptu publico emittat ingeniosos aliquot & aptos à natura, qui in singulis regionibus omnia secreta cuiusq; opificij, vbi vnumquodq; maximè floret & in precio est, rimabuntur, penitus indagabunt & addiscēt, hoc enim

x. l. legat.
 §. ornatr.
 v. crf. quia
 de leg ; l.
 apud Iuli.
 ff. de fidei.
 liber.

enim naturæ humanæ congruū est : reuer-
 suri cum perdidicerint. Non dubito, sic hæc
 quæ dixi, concurrant in vna ciuitate, quin
 sponte singulæ ferè nationes etiam ex re-
 motis orbis partibus, eā frequentarent, causa
 cōparandi singulæ ea quæ eueherent, & ven-
 dēdi sua quæ carius hic, quam in suis regio-
 nibus venderēt. Sed quia artes operosæ non
 sunt perpetuæ, sed ægritudine captos aut se-
 nectute grauatos deserūt, expediet collegiū
 artificū cuiusq; generis, collata in cōmune
 stipē menstrua, curare prospici redditibus an-
 nui sui quodq; generis opificibus, eo indi-
 gentibus, & si diues sit, eam in rem ædificare
υποκομῆς καὶ ὑπερκομῆς: quibus omnibus
in rebus perpulchrè Brugæ florēt, quibus ni-
hil restat quod optem, quā vt eas Deus Op-
timus, Maximus, his periculosis temporibus
conseruet incolumes in catholicæ religionis
constantia, in qua præter alias ciuitates faci-
lè eminent, depulsisq; quantum fieri potuit
omnēm religionis hostibus, perman-
sere. His autē ita cōstitutis, nemo
sani iudicij non optaret sum-
mis votis in huiusmo-
di ciuitate viuere:

FINIS:

Errata in lib. de Fœlici & infœlici Repub.

F Ol 2. vers liberam. Fol. 3. moræ Fol 7. circulato et.
 Fol 8. eorum Fol. 9. hominibus. Ibidem proclamate.
 Fol. 10. cœpius Ibidem Ignominia. Fol 13. distitit.
 Fol. 15. vixissent Fol. 16. laudabilē Fol. 9. illius Fol. 10.
 vers comparasse Fol 20. vers contigit Fol. 21. vers. esse-
 zendo Fol. 21. candēq; Fol 31. vers deest: an. Fol 35. deest:
 Spe Fol. 36. census. Fol 39. iracunda. Fol 39. vers proue-
 niat Fol. 41. *Ἐπίγειοι ἔργα ὀυρα ἰστίβρηταις.* Fol. 44.
 vers prædix. Fol 45. vers libupis Fol 46. vers infidele.
 Fol. 47. mediocreis. Fol. 47. vers Aegypti. Fol. 48. vers
 deest: nisi. Fol 50. ~~deest: quod dicitur.~~ Fol 51. vers. malz.
 Ibidem præditum.

TENOR PRIVILEGII.

Regis Privilegio cautum est, ne quis hunc
 librum de Fœlici & Infœlici Republica,
 Auctore Francisco Goethaisio Iuriscōsulto, &c.
 citra Ioannis Bogardi voluntatem imprimat,
 aut alibi impressum importet, venalemve ha-
 beat, a die impressionis absolutum, intra qua-
 driennium. Qui secus faxit, confiscationis libro-
 rum, & viginti florenorum pœna, fisco Regio
 exsoluenda, mulctabitur: ut latius in Regio di-
 plomat: expressum est. Dato Bruxella XIII.
 Iunij, Anno Domini M. D. LXVII.

Subfig. De Perre.

G 8

